

Kazneno djelo pranja novca pomoću kriptovaluta s posebnim osvrtom na sudsku praksu

Leskovec, Dino

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:393671>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Katedra za kazneno pravo

**KAZNENO DJELO PRANJA NOVCA POMOĆU KRIPTOVALUTA S POSEBNIM
OSVRTOM NA SUDSKU PRAKSU**

Diplomski rad

autor: Dino Leskovec

mentor: izv. prof. dr. sc. Sunčana Roksandić

Zagreb, lipanj 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PRANJE NOVCA - POJAM / KAZNENO DJELO.....	2
2.1. FAZE PRANJA NOVCA.....	7
2.1.1. Prva faza – faza polaganja / „ <i>placement</i> “.....	8
2.1.2. Druga faza – faza oplemenjivanja / „ <i>layering</i> “.....	8
2.1.3. Treća faza – faza integracije / „ <i>integration</i> “.....	9
3. POVIJEST PRANJA NOVCA.....	10
3.1. Začeci.....	10
3.2. 1930.-e.....	11
3.3. 1980.-e.....	11
3.4. „Watergate“ skandal.....	12
4. IZVORI.....	12
4.1. Domaći pravni okvir.....	13
4.2. Međunarodni pravni okvir.....	15
4.2.1. Ujedinjeni narodi.....	16
4.2.2. Europska unija.....	17
5. FINANCIAL ACTION TASK FORCE.....	19
5.1. MONEYVAL.....	21
5.1.1. IZVJEŠĆE MONEYVAL-a – 5. runda evaluacija, <i>on-site visit</i> : 10. – 21. svibnja 2021. godine.....	23
6. URED ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA.....	26
6.1. Izvješće Ureda za sprječavanje pranja novca.....	28
7. PRANJE NOVCA POMOĆU KRIPTOVALUTA.....	32
7.1. BITCOIN.....	34

7.1.1. Pojam.....	34
7.1.2. Metode korištenja i uporabe <i>Bitcoina</i>	35
7.1.3. Pranje novca uz pomoć <i>Bitcoina</i>	36
7.2. SILK ROAD.....	39
7.3. REGULATIVA KRIPTOVALUTA.....	41
7.3.1. Regulacija kriptovaluta u hrvatskom zakonodavstvu.....	41
7.3.2. Regulacija kriptovaluta u Europskoj uniji.....	46
8. MJERE KOJE KRIPTO PLATFORME PROVODE S CILJEM SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA.....	48
9. SUDSKA PRAKSA.....	51
10. ZAKLJUČAK.....	52
11. LITERATURA.....	54

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, **Dino Leskovec**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiv autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Dino Leskovec, v.r.

1. UVOD

Pranje novca i prijevara prate čovjeka već tisućama godina. Mnogi smatraju kako prvi zabilježeni slučaj financijskog kriminala datira još iz 300. godine prije Krista, kada je Hegestrat, grčki trgovački putnik po prvi puta „sklopio policu osiguranja“ za brod pun žitarica, samo kako bi ga potopio praznog, s ciljem da, s jedne strane, zadrži žitarice, a s druge strane, da dobije novac od osiguranja. Međutim, u tome nije uspio. Razlog zašto spominjem ovo u uvodu jest taj što je *modus operandi* sličan i današnjim prilikama. Međutim, što se događa s gospodarskim kriminalom kada se tome doda jedna sasvim nova dimenzija, kao što je kriptovaluta? Pranje novca predstavlja ključnu aktivnost u svim financijski motiviranim kaznenim djelima. Jer, koja je svrha počinjenja samog kaznenog djela, dakako, motiviranog kroz mogućnost novčane zarade, ako se taj novac ne može koristiti? Upravo pranje novca, kao kriminalna aktivnost, omogućava počiniteljima da na kraju dođu do novca kojeg su generirali kroz razne nezakonite radnje. Slična je stvar i s kriptovalutama. Cilj koji se nastoji postići u pranju novca s pomoću kriptovaluta jest taj da se novčana sredstva premjeste, odnosno preusmjere tamo gdje se izvor, a pod izvorom mislimo na nezakonitu radnju kojom su ona kreirana, ne može detektirati, odnosno gdje se ona mogu zamijeniti za novac u fizičkom obliku. Strelovit razvoj kripto valuta u proteklom desetljeću pridonio je i pojačanoj prevalentnosti „*crypto-based*“ zločina. Upravo zbog svojih štetnih posljedica koje ostavlja na cjelokupno gospodarstvo, pranje novca potrebno je obraditi i s digitalne perspektive. Nakon kratkih uvodnih crta o pranju novca kao kaznenom djelu, povijesti pranja novca, spomena izvora kojima je ono danas regulirano, tijela koja su zadužena za kontrolu i nadzor, dati ću koncizan uvid u načine na koje se pranje novca obavlja putem Bitcoina, na koji su način kripto valute uređene regulatornim okvirom te što o tome svemu kaže sudska praksa.

2. PRANJE NOVCA – POJAM, KAZNENO DJELO

PRANJE NOVCA - POJAM

Pranje novca predstavlja, prije svega, postupak koji se sastoji od 3 glavne faze, koje će biti razrađene kasnije u tekstu. To je, dakle, ciklus u kojem se kroz dulji vremenski period nastoji zagubiti trag pravog izvora novca koji je stečen na nezakonit način¹. Bitno je pri tome napomenuti kako se ovo kazneno djelo smatra počinjenim tek pod uvjetom da se pravi izvor novca zaista i zagubi. Osnovni domaći zakon, koji kao *lex specialis*, regulira kazneno djelo pranja novca jest **Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma** (u nastavku: ZSPNFT). Članak 3. ZSPNFT-a kroz više točaka daje jasan prikaz koje se sve kriminalne aktivnosti smatraju pranjem novca; to je prvenstveno zamjena ili prijenos imovine, kada se zna da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u takvoj aktivnosti, u svrhu skrivanja ili prikrivanja nezakonitog podrijetla imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi koja je uključena u počinjenje takve aktivnosti u izbjegavanju pravnih posljedica djelovanja te osobe. Nadalje, to je i skrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, kretanja, prava povezanih s vlasništvom ili vlasništva imovine, kada se zna da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u istoj, stjecanje, posjedovanje ili korištenje imovine ako se zna, u vrijeme primitka, da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u takvoj aktivnosti ili, zaključno, sudjelovanje u počinjenju, udruživanje radi počinjenja, pokušaj počinjenja i pomaganja u počinjenju, poticanje, savjetovanje i olakšavanje ostvarenja bilo koje od prethodno navedenih aktivnosti.² Svakom tko tumači predmetni zakon je jasno kako je kazneno djelo pranja novca definirano u jako širokim i rigidnim okvirima. Sukus kaznenog djela pranja novca, kako bi on bio razumljiv i potpunim laicima, sastoji se u tome da je cilj,

¹ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

² Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19, 151/22)

a radi kojeg je ono i propisano, **suzbiti pretvaranje ilegalno ostvarene dobiti u prividno legalnu**. Na taj se način kontroliraju i štite državni mehanizmi, u odnosu na koje postoji poseban i opravdani interes da budu zaštićeni do najviše moguće mjere; to su prvenstveno gospodarski i financijski sustavi, financijska sigurnost države, ali isto tako i zaštita prava svakog pojedinca.³

PRANJE NOVCA – KAZNENO DJELO

Kazneno djelo pranja novca i inkriminacija istog od samih početaka predstavlja kompleksnu zadaću za zakonodavca. Naime, u jednom periodu početkom 2000. ovo kazneno djelo nije uopće bilo sankcionirano, prema čl. 279. st. Kaznenog zakona iz 1997.⁴ Takav normativni propust dovodio je do nemogućnosti osude počinitelja jer, kako je to i sam Vrhovni sud Republike Hrvatske napomenuo, „kazneno djelo koje se optuženicima stavlja na teret ne sadrži propisanu sankciju, zbog čega se i ne radi o kaznenom djelu. Suprotno postupanje sudova prekršilo bi načelo zakonitosti (nema kaznenog djela ako zakonom nije bilo propisano kojom se vrstom i mjerom kazne počinitelj može kazniti).“⁵ Za potrebe tumačenja i primjene Kaznenog zakona u vezi s ovim kaznenim djelom, svakako treba uzeti u obzir **Konvenciju Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom i o financiranju terorizma**, koja izričito kaže kako je osuda moguća tek pod uvjetom da se dokaže kako je „*imovinska korist nastala iz predikatnog (glavnog) kaznenog djela, ali nije nužno utvrditi točno kojeg*.“⁶

³ Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 384

⁴ Kazneni zakon (1997) (NN 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 84/2005, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011, 77/2011, 125/2011, 143/2012)

⁵ Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 382

⁶ Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 383

Kako bi u potpunosti razumjeli narav ovog kaznenog djela, a o kojem je moguće govoriti pod uvjetom da se ostvare, tj. počine opisane radnje prenošenja, zamjene, pretvaranja odnosno prikriivanja **imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom**, potrebno je jasno definirati pojam **imovinske koristi**. Ona je definirana u čl. 87. st. 21. Kaznenog zakona kao „*neposredna imovinska korist od kaznenog djela koja se sastoji od svakog uvećanja ili sprečavanja umanjenja imovine do kojeg je došlo počinjenjem kaznenog djela, imovina u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela kao i svaka druga korist koja je dobivena od neposredne imovinske koristi od kaznenog djela ili imovine u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela bez obzira nalazi li se na području Republike Hrvatske ili izvan njega.*“⁷

Temeljni oblik kaznenog djela pranja novca čini onaj „*tko imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom uloži, preuzme, pretvori, prenese ili zamijeni u cilju prikriivanja ili lažnog prikazivanja njezina nezakonitog podrijetla ili pomaganja počinitelju ili sudioniku kaznenog djela kojim je ostvarena imovinska korist da izbjegne kazneni progon ili oduzimanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom*“⁸ U svrhu dodatnog razjašnjenja temeljnog oblika pranja novca, Vrhovni sud Republike Hrvatske u oslobađajućoj presudi protiv okrivljenika koji je svoj novac polagao na račun i naknadno podizao sredstva navodi sljedeće; o tome da se ne radi o pranju novca „*govori i smisao i značenje glagola „uloži“, kako je zakonskim tekstom definirana jedna od radnji izvršenja tog djela. Naime, ulaganje ili investicija poduzima se radi stjecanja određenih ekonomskih koristi, odnosno profita. Drugim riječima, gledano gospodarski i financijski, može se ulagati u financijske oblike imovine i s njima izjednačene investicije ili pak u realne oblike imovine koji omogućavaju ostvarivanje ekonomskih koristi odnosno profita kroz određene produktivne poslovne aktivnosti, a takvo tumačenje pojma glagola „ulagati“ potpuno je u skladu s objektom zaštite predmetnog kaznenog djela, odnosno ciljem aktivnosti koja se*

⁷ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24)

⁸ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24)

*poduzima pri počinjenju kaznenog djela pranja novca.*⁹ Ulaganje, dakle, uključuje namjeru ostvarivanja profita u onom smislu u kojem bi se povećala vrijednost imovine u odnosu na imovinu izvorno pribavljenu predikatnim kaznenim djelom; dakle, radi se o aktivnosti koja je usko povezana s financijskim i poslovnim operacijama, što je jasno vidljivo iz prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske.¹⁰

Neke od važnih karakteristike koje kazneno djelo pranja novca čine specifičnim u tolikoj mjeri jesu i da je ono **namjerno** kazneno djelo, međutim kažnjava se i postupanje **s nehajem**, naravno ovisno o okolnostima konkretnog slučaja. Roksandić navodi kako je taj oblik odgovornosti prisutan prvenstveno u slučajevima u kojima namještenici banaka propuste izvršiti „dubinsku analizu“, a koja je zakonski propisana (Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma).¹¹ Nadalje, pranje novca je **ciljno** kazneno djelo u svom osnovnom obliku, što znači da se imovinska korist ostvarena ilegalnim aktivnostima podastire radnja prethodno opisanima upravu s ciljem njezinog prikrivanja, prenošenja odnosno prikrivanja njezinog nezakonitog podrijetla i ono se kao takva smatra subjektivnim obilježjem bića ovog kaznenog djela, a ne oblikom namjere.¹² Takav stav zakonodavca potvrđen je i sudskom praksom Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Također, pranje novca kao kazneno djelo je definirano tako da je moguć stjecaj pranja novca s predikatnim kaznenim djelom, pri čemu imovinsku korist mora ostvariti netko drugi, čime nije isključena osuda te (druge) osobe ukoliko je ona sudjelovala u glavnom kaznenom djelu.¹³ Međutim, Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj praksi ipak prati stajalište prema kojem su

⁹ VSRH I Kž 560/16-4 od 28. studenog 2016.

¹⁰ Glavić, I. (2021.) Kazneni progon u predmetima pranja novca: pravni okvir i sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 507-529

¹¹ Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 385

¹² Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 385

¹³ Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 387

naknadne radnje počinitelja glavnog kaznenog djela ipak konzumirane glavnim kaznenom djelom, ali pod uvjetom da se time ne uzrokuje bitno nova šteta, tj. da se ne povrjeđuje drugo pravno dobro.¹⁴ Za razliku od nekih drugih kaznenih djela, pranje novca je u hrvatskom zakonodavstvu uvijek akcesorne prirode, što znači da je vezano uz postojanje predikatnog kaznenog djela.¹⁵ Tako primjerice, Vrhovni sud Republike Hrvatske navodi sljedeće: „*samo korištenje banke kao pogodnog, sigurnog mjesta pohrane novca prije njegovog daljnjeg korištenja, a to nije obilježje kaznenog djela pranja novca*“¹⁶. Isto tako, navodi se sljedeće: „*tek prvi od tri stadija kojima se odvija postupak pranja novca, odnosno tek je fizički ulazak gotovine kriminalnog porijekla u bankarski sustav, a nedostaju stadij financijske transakcije kojom se prikriva porijeklo novca te stadij integracije kojim je „prljav“ novac postao legalan prihod.*“¹⁷ Prema sudskoj praksi, dakle, ključno je da novac koji potječe iz ilegalne aktivnosti bude uporabljen, a ne samo položen u banku; tako se kazneno djelo pranja novca smatra izvršenim ulaganjem u razne poslove.¹⁸

Nadalje, zanimljivo je kako je među prvim presudama donesenim od strane Vrhovnog suda Republike Hrvatske za pranje novca odlučeno kako u djelatnost pranja novca ulazi i kupnja poslovnog stana, zemljišta, ulaganja u poduzeća, kupnja automobila, isplaćivanje pozajmica, plaćanje privatnih računa i rata za *leasing*.¹⁹ Međutim, sasvim kontradiktorno prethodno opisanoj praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske, u daljnjim presudama zauzima se stav kako

¹⁴ VSRH I Kž-Us 93/09-5 od 2. ožujka 2010., III Kr 131/10-5 od 3. srpnja 2012., III Kr 115/16-5 od 7. veljače 2017

¹⁵ Glavić, I. (2021.) Kazneni progon u predmetima pranja novca: pravni okvir i sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 507-529

¹⁶ VSRH I Kž-Us 19/10-6 od 17. ožujka 2010., I Kž 509/2010-3 od 2. rujna 2010., I Kž 625/13-6 od 28. svibnja 2015.

¹⁷ VSRH I Kž-Us 19/10-6 od 17. ožujka 2010., I Kž 625/13-6 od 28. svibnja 2015.

¹⁸ ¹⁸ Glavić, I. (2021.) Kazneni progon u predmetima pranja novca: pravni okvir i sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 507-529

¹⁹ Glavić, I. (2021.) Kazneni progon u predmetima pranja novca: pravni okvir i sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 507-529

stavljanje u promet vlastitih prihoda, a koji su ostvareni kaznenim djelom, ipak nisu ocijenjeni kao pranje novca, odnosno takvo postupanje nije dovelo do kaznenih osuda.²⁰

Zaključno, radi efektivnog sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma i suradnje država potpisnica prethodno navedene **Konvencije**, ukoliko je kazneno djelo pranja novca počinjeno u stranoj državi, počinitelja je moguće osuditi i kada ono ne bi bilo izričito kažnjivo prema zakonodavstvu Republike Hrvatske jer, prema Konvenciji, svaka je država dužna osigurati mogućnost proširenja glavnog kaznenog djela na radnje izvršene u drugim državama, a koje su inkriminirane u toj državi, a koje bi, da su izvršene u toj državi, bile tretirane kao glavno kazneno djelo. Međutim, Republika Hrvatska zauzela je ipak nešto drugačiji stav, prema kojem *„nije dovoljno da djelo bude predviđeno kao predikatno djelo u RH, već se traži da bude i kazneno djelo u stranoj državi u kojoj je počinjeno, ali se ne traži da bude predviđeno tamo kao predikatno djelo.“*²¹

2.1. FAZE PRANJA NOVCA

Kaznenopravna teorija kazneno djelo pranja novca definira kroz 3 temeljne faze, a to su, kako slijede: **polaganje, oplemenjivanje i integracija**. Radi se o fazama koje se mogu pojaviti (najčešće se i pojavljuju) odvojeno, ali poznati su i slučajevi gdje sve tri faze nastupaju simultano, preklapajući se pri tome. Moguće je da nastupe i neke međufaze, a broj tih međufaza ovisit će o delikatnosti svakog zasebnog slučaja. Naravno, nije isključena ni mogućnost da se neka od faza, odnosno međufaza i preskoči. Ono što je od ključne važnosti za svakog tko sudjeluje u ovom procesu jest, da se u konačnici „prljavi novac“, koji je sada naizgled „čist“, vrati kako bi ga se moglo koristiti.²²

²⁰ Glavić, I. (2021.) Kazneni progon u predmetima pranja novca: pravni okvir i sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 507-529

²¹ Roksandić Vidlička S., Kaznena djela protiv gospodarstva u Derenčinović i dr., „Kazneno pravo – posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.), str. 387

²² Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja 55 (107)

2.2.1. PRVA FAZA – FAZA POLAGANJA / „PLACEMENT“

Faza polaganja, engl. „*placement*“, predstavlja prvu, inicijalnu fazu. Ovdje konkretno dolazi do polaganja, tj. plasiranja „prljavog novca“ u legitiman finansijski sustav. To najčešće predstavlja slučaj gdje *perači* prebacuju svoj prljavi novac u „*offshore*“ bankovne račune, ulažu ih u nekretnine, investiraju u različite poslovne projekte. Ovo je, bez sumnje, najrizičnija faza za ljude uključene u pranje novca, prije svega jer još uvijek postoji izravna povezanost prljavog novca i kriminalaca, a s druge strane, jer svoj prljavi novac izlažu ogromnim rizicima, jer su to nerijetko iznimno velike svote novca.²³ S druge strane, za osobe koje nastoje suzbiti počinjenje kaznenog djela pranja novca, faza polaganja predstavlja odlučujuću fazu jer upravo u njoj dolazi do detekcije prljavog novca, s obzirom na sve prethodno navedene razloge.²⁴ Postoji više dokazanih načina na koje se novac polaže; uzmimo za primjer *smurfing*. **Smurfing** je taktika putem koje se velike svote novca dijele na manje svote i one se raspršuju na više desetaka, čak i stotina bankovnih računa putem potpuno regularnih, a finansijskim institucijama nesumnjivih transakcija. Iznosi transakcija u takvim slučajevima su određeni, tako da budu točno ispod praga, nakon čijeg prelaska bi, u normalnim okolnostima, tijela poreznog i finansijskog sustava jedne države reagirala i počela detaljnije češljati takvu transakciju. Provođenje ove taktike zahtjeva puno vremena pa se upravo zato kaže da je pranje novca proces, ciklus, a ne jedna radnja.²⁵

2.1.2. DRUGA FAZA – FAZA OPLEMENJIVANJA / „LAYERING“

Sljedeća faza – faza oplemenjivanja, engl. „*layering*“ – počinitelji počinju s prikrivanjem traga pravog izvora prljavog novca.²⁶ To čine na način da nizom sofisticiranih transakcija,

²³ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Finansijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

²⁴ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Finansijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

²⁵ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Finansijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

²⁶ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Finansijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

koje u najčešćem broju slučajeva uključuju offshore tehnike, prebacuju novčana sredstva u zakonite novčane tokove.²⁷ Nakon što to učine, fokus transliraju na sakrivanje tragova od službenih tijela; strateškim oplemenjivanjem cijelog niza transakcija, koristeći se pri tome prijevornim metoda knjigovodstvene prakse. Cilj kojem perači u ovoj fazi teže jest da generiraju toliko velik broj različitih financijskih transakcija da pravi izvor prljavog novca, odnosno onaj čija su zapravo ta novčana sredstva, postaje nevidljiv.²⁸ Upravo je ovoj fazi postoji poprilično velika šansa da službena tijela uoče i počnu raspetljivati mrežu stranih bankovnih računa i sumnjivih transakcija, odnosno potencijalno bi u ovoj fazi „kockice mogle početi sjedati na svoje mjesto“, barem u odnosu na djelatnike službenih tijela. Tijekom ove faze, novac mijenja svoj oblik, i to u pogledu valute, ali i u pogledu načina na koji se novac manifestira u stvarnom životu; najčešće to više nisu novčanice, već brojke na *screenu*, vrijednosni papiri, čekovi, pokretnine, nekretnine i dr. Najčešća praksa kojom se perači koriste u ovoj fazi jesu primjerice ulaganje ogromnih novčanih sredstava u nekretnine, fiktivne tvrtke, poslovne projekte; nadalje, iskorištavanje tzv. „rupa u zakonu“ određenih pravnih sustava i dakako, pranje novca na burzama ili s pomoću drugih, opskurnijih financijskih institucija.

2.1.3. TREĆA FAZA – FAZA INTEGRACIJE / „INTEGRATION“

Faza integracije, engl. „*integration*“ predstavlja sam kraj procesa. U tom trenutku, oprani novac je već apsorbiran u zakonit, financijski sustav. S obzirom na to da je novac već integriran u sustav, perači u ovoj fazi po prvi puta „ubiru plodove“ svog, doduše, ilegalnog rada, a to znači da su po prvi puta u legitimnoj mogućnosti da troše oprani novac. Naravno, integraciju je potrebno provesti u legitimnim okvirima, a sve s ciljem kako bi se moglo, po potrebi, dati vjerodostojno obrazloženje odakle je novac zapravo došao, npr.

²⁷ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

²⁸ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

ulaganjem u nekretnine. Nakon integracije se, dakle, novac vraća izvornom počinitelju putem naizgled, legitimnog izvora. Uspješno provođenje ove faze ujedno znači i otežavanje detektiranja prljavog novca; postaje iznimno teško razlikovati legalna i ilegalna sredstva pojedinaca. Pod uvjetom da je integracija uspješna, perači mogu koristiti opran novac potpuno slobodno, bez ikakvog straha da će biti uhvaćeni, pa čak i u svrhu financiranja daljnjih kriminalnih aktivnosti, što je zapravo vrlo čest slučaj. S druge strane, službenim tijelima u ovoj fazi ionako težak posao postaje još teži, posebice u slučaju kada iskusni perači očiste sve tragove, ne ostavljajući nikakav pisani trag koji bi potencijalno mogao predstavljati poveznicu na jednu od proteklih faza. Kao i u prethodnim fazama, ponudit ću primjer. Ulaganje; u bilo što. Neovisno radi li se o vrijednim umjetninama, skupocjenom nakitu, automobilima, nekretninama, ulaganje je najčešći i u pravilu najsigurniji način integracije prljavog novca u legalne novčane tokove.

3. POVIJEST PRANJA NOVCA

3.1. Začeci

Znanstvena je pretpostavka da je pranje novca, kao kazneno djelo, staro kao i sam kriminal. Prema nekim povijesnim izvorima, prije više od 2000 godine kineski su trgovci „prali“ novac koji su zaradili jer su tadašnje vlasti zabranjivale mnoge oblike trgovanja.²⁹ Razlog tome jest činjenica da su mnogi trgovci u to vrijeme svoj kapital stvarali upravo prihodima iz crnog tržišta, davanjem i primanjem mita, iznudama te prijevarama. Trgovci koji su uspjeli ostati ispod radara vlasti te sačuvati svoj novac, koristili su mnoge tehnike pranja novca kako bi novac

²⁹ The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

pretvorili u sredstvo koje će investirati u određene projekte, ovisno o prilikama, te na taj način izbjeci oduzimanje novca, a u najgorem slučaju i kazneni progon.³⁰

3.2. 1930.-e

Ovo je bilo vrijeme kada se pranje novca, kao pojam, počelo pojačano koristiti u krugovima najmoćnijih ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama, što i ne čudi s obzirom na trajanje ustavne zabrane proizvodnje, uvoza, prijevoza i prodaje alkoholnih pića, poznatijom kao prohibicija. Prohibicija je, za vrijeme svog trajanja, predstavljala izniman poticaj ljudima uključenim u organizirani kriminal da se uključe u krijumčarenje alkohola.³¹ Shema je bilo vrlo jednostavna; prihodi ostvareni ilegalnom prodajom alkohola miješali su s gotovinskim novcem ostvarenim legalnim poslovanjem. Nije slučajnost što su kriminalci birali stvarne praonice rublja jer se radilo o uhodanom poslu u kojem je bilo dovoljno protoka gotovinskog novca; otuda i sam naziv - „pranje novca“.³²

3.3. 1980.-e

80-ih godina prošlog stoljeća je Vlada Sjedinjenih Američkih Država vodila iznimno žustre borbe s narko imperijem. U žaru tih borbi, „nije neobično da se baš u SAD-u 1986. godine „odigrala legislativna premijera“, tako da je u državi Washington donesen Zakon o pranju novca, koji je strogo kažnjavao svako neprijavlivanje gotovinskih novčanih transakcija većih od 10.000 dolara.“³³ Osobita posebnost zakona donesenih u tom valu borbe protiv pranja novca, u kojem je bilo doneseno mnoštvo *anti-money laundering* zakona, jest da se novac, za koji se sumnjalo da potiče iz sumnjivih izvora, mogao konfiscirati, a na pojedincu je teret da dokaže da je izvor oduzetih sredstava legitiman, što je protivno osnovnim načelima prava i

³⁰ The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

³¹ The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

³² The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

³³ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

teretu dokaza. Međutim, takva praksa službenih tijela dala je i neka negativne rezultate; čest je bio slučaj pogrešne interpretacije odredaba zakona, a na temelju čega bi vlasti oduzimale novac bez snažnih dokaza o tome da postoji izravna veza između tih sredstava i kriminalnih aktivnosti na koje se potencijalno sumnjalo.³⁴

3.4. „Watergate“ skandal

„Watergate“ skandal bio je, u kontekstu pranja novca, presedan u američkoj povijesti. U ovaj skandal je bila uključena kompletna vladajuća administracija tadašnjeg predsjednika, Richarda Nixona. Naime, skandal je bio rezultat nastojanja Nixonove administracije da prikriju svoje sudjelovanje u provali u sjedište Nacionalnog odbora Demokratske stranke, 17. lipnja 1972., u zgradi Watergate.³⁵ Ministarstvo pravde SAD-a je tijekom istrage povezalopronađeni novac kod provalnika s administrativnim odborom za reizbor predsjednika Nixona. Naknadni rezultati istrage doveli su do toga da je Zastupnički dom SAD-a odlučio svom pravosudnom odboru proširiti ovlasti kako bi detaljnije pročešljali ovaj slučaj te je za tu priliku osnovan i poseban, istraživački odbor, kojeg je oformio američki Senat.³⁶ Treba spomenuti kako su veliku ulogu u promociji izraza „pranje novca“ odigrali su i mediji, koji su neumorno pratili ovaj skandal.

4. IZVORI

Imajući na umu da se kriminalne aktivnosti o kojima ovaj rad govori organiziraju i provode zapravo u velikom broju slučajeva izvan granica jedne zemlje, *de facto* pranje novca predstavlja kazneno djelo koje ne poznaje granice jedne zemlje. Upravo su slabi zakonodavni okviri brojnih nerazvijenih država, ali isto tako i donedavno slaba

³⁴ The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

³⁵ The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

³⁶ The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

međunarodna regulativa, učinili mogućom visoku stopu uspješnosti da prljavi novac postane čist, iako samo prividno. Prva konkretna legislativna rješenja koja reguliraju problematiku kaznenog djela pranja novca stupaju na snagu u trenutku kada se trgovina drogom kriminalizira, s obzirom na osobito usku vezu ta dva kaznena djela.³⁷ Predmetna materija prvo se nastojala regulirati sporazumima koji su bili sklapani na međunarodnoj razini, uz sudjelovanje brojnih međunarodnih organizacija, a osobito su to bili Ujedinjeni narodi, Europska unija, FATF i MONEYVAL, a o kojima će biti riječi kasnije u tekstu, kao i o rezultatima njihovog djelovanja u području regulacije ove materije. Čvrsta polazišna točka za daljnju regulaciju bile su prvenstveno konvencije, dok su direktive snažno utjecale na unificirano i konzistentno uređivanje i propisivanje mjera s ciljem prevencije pranja novca i financiranja terorizma. Dakle, s obzirom na internacionalno obilježje pranja novca, kako je to prethodno pojašnjeno, međunarodna suradnja i koordinacija nužne su pretpostavke za borbu protiv pranja novca, kao i za postavljanje čvrstog regulatornog okvira, što obuhvaća konstantno praćenje i prilagođavanje propisa.³⁸

4.1. DOMAĆI PRAVNI OKVIR

Pravni izvor koji u Republici Hrvatskoj ima primat u regulaciji pranja novca je **Zakon o sprečavanju pranja novca i financiranja terorizma**, koji je donesen 2017. godine. Prvi takav zakon donesen je 1997. godine, na čije donošenje su utjecali mnogi faktori, poput obveze usklađivanja postojećeg regulatornog okvira sa zahtjevima Europske unije, ali i zahtjevima međunarodne zajednice. Također, nikad mirujuća inovativnost kriminalaca rezultirala je time da su se počele upotrebljavati do tad još nikad viđene metode pranja novca, a to je od zakonodavnih vlasti zahtijevalo da državne zakone prilagode novim

³⁷ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

³⁸ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

izazovima, međutim zakon je u više navrata bio mijenjan; najrecentnija izmjena ZSPNFT-a stupila je na snagu 1. siječnja 2023. godine. Zakon je po mnogočemu specifičan. Tako su, primjerice, u članku 2., stavku 1. Zakona navedeni obveznici prijave novčanih transakcija, tj. *„propisuje se da su to pravne osobe i odgovorne osobe u njima te fizičke osobe koje su obvezne poduzimate mjere i radnje radi otkrivanja i sprječavanja pranja novca u skladu sa Zakonom, a to su banke i stambene štedionice, štedno-kreditne zadruge, investicijski fondovi i društva za upravljanje investicijskim fondovima, mirovinski fondovi i društva za upravljanje mirovinskim fondovima, Financijska agencija, Hrvatska pošta d.d., Hrvatski fond za privatizaciju, društva za osiguranje, burze i ostale pravne osobe ovlaštene za obavljanje poslova u vezi s vrijednosnim papirima, ovlaštene mjenjači, zalagaonice, priređivači igara na sreću za lutrijske igre, za igre u kasinima, za kladioničke igre i za igre na sreću na automatima.“*³⁹ Krug obveznika je i mnogo širi, međutim za potrebe ovog rada, autor smatra kako su oni navedeni u dostatnoj mjeri za dobro razumijevanje. Uvedena je i obveza prijave, tj. obavješćavanja Uredu za sprečavanje pranja novca sumnjivih transakcija za odvjetnike i javne bilježnike, što je bilo u skladu s naputcima iz Smjernice EU 2001/97/EC o sprječavanju korištenja financijskog sustava radi pranja novca.⁴⁰ Naknadnim je izmjenama i dopunama krug obveznika prijave proširen i na porezne savjetnike, računovođe, revizore, javne bilježnike, odvjetnike i ostale osobe koje se bave profesionalnim djelatnostima. Nadalje, ZSPNFT uređuje druga ključna područja u vezi s pranjem novca; prvenstveno kriterije za procjenu rizika od pranja novca i financiranja terorizma, mjere koje se imaju provoditi kada se pojavi sumnja na pranje novca ili financiranje terorizma, a to je prije svega dubinska analiza stranke te način na koji se ona provodi, utvrđivanje identiteta stranke, stvarnog vlasnika, također se propisuje i obveza obavješćivanja Ureda za sprečavanje

³⁹ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

⁴⁰ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

pranja novca o svim sumnjivim transakcijama koje se obavljaju gotovim novcem, stranom valutom, vrijednosnim papirima, draguljima, pri čemu je prag postavljen na iznos od 200 000 (tadašnjih) hrvatskih kuna.⁴¹ Zakon sadrži i odredbe o tajnosti postupka i podataka do kojih se dolazi tijekom postupka, koji se mogu koristiti samo u svrhu otkrivanja i sprečavanja pranja novca ili kaznenog djela u vezi s pranjem novca, načine i obrasce međunarodne suradnje te su na kraju kaznenim odredbama propisane odgovarajuće kazne.⁴² Naravno, uz i na temelju Zakona, donesen je i cijeli niz podzakonskih akata i pravilnika kojima je cilj što šire i detaljnije urediti ovu materiju, ali postoje i drugi, sekundarni zakoni koji nastoje što podrobnije urediti pranje novca, a samo neki od tih su, prije svega, Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o kreditnim institucijama, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela itd.⁴³

4.2. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

Kako je to već bilo više puta navedeno u ovom radu, pranje novca je kazneno djelo koje ne poznaje granice te kao takvo predstavlja ugrozu globalnoj ekonomiji, a povodom čega je međunarodna zajednica bila primorana djelovati. U tom su kontekstu doneseni mnogi propisi koji su se pokazali kao učinkovit instrument u borbi protiv pranja novca. Vodeću riječ u procesu borbe svakako su imali Ujedinjeni narodi, a njih je slijedila Europska unija, FATF te konačno Poseban odbor Vijeća Europe za procjenu mjera protiv pranja novca i financiranja terorizma, poznatiji kao MONEYVAL. U nastavku tekstu obratit ćemo pažnju na svaku od tih organizacija te fokus staviti na njihov doprinos.

⁴¹ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

⁴² Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

⁴³ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

4.2.1 UJEDINJENI NARODI

Pionir u borbi protiv pranja novca svakako su Ujedinjeni narodi; **Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci** (dalje u tekstu: Bečka konvencija) donesena 1998. godine u Beču među prvima, povijesno gledano u okviru regulatornih akata, spominje sam izraz „pranje novca“.⁴⁴ Svojevremeno je Bečka konvencija predstavljala zaokret u borbi protiv kriminaliteta, međutim ovaj puta u korist međunarodne zajednice. Iako je Bečka konvencija nedvojbeno poboljšala rezultate u borbi, imala je i svojih nedostataka, ali je tim nedostacima upravo ukazala na segmente u kojima se regulativa mora poboljšati. Sljedeća u nizu od konvencija donesenih u okviru UN-a jest, kolokvijalnog naziva, Palermo konvencija (puni naziv: **Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta**), donesena 2000. godine. Osnovna intencija Palermo konvencije bila je promicanje suradnje kako bi sprječavanje i suzbijanje transnacionalnog organiziranog kriminaliteta bila efikasnija i kvalitetnija.⁴⁵ Članci Palermo konvencije, između ostalog, inkriminira i sudjelovanje u organiziranoj zločinačkoj grupi te pranje sredstava pribavljenih kaznenim djelom. Pozitivan pomak zbog Palermo konvencija se događa u pogledu mjera za suzbijanje pranja novca, jer članak 7. Palermo konvencije nalaže svakoj državi da uspostavi „*sveobuhvatni nacionalni regulatorni i kontrolni sustav za banke i nebankarske financijske institucije i druga tijela posebno osjetljiva na pranje novca, u svrhu sprječavanja i otkrivanja svih oblika pranja novca.*“⁴⁶ 2005. godina donijela je i **Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv korupcije**, čija je svrha donošenja sadržana u članku 3. same Konvencije, a odnosi se na

⁴⁴ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁴⁵ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁴⁶ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

sprječavanje, istragu te progon korupcije, zamrzavanje sredstava, zapljenu, konfiskaciju te povrat imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom.⁴⁷ UN je postao svjestan situacije u kojoj organizirani kriminalitet, a čiji su korupcija i pranje novca sastavni dijelovi, predstavlja ozbiljnu prijetnju uravnoteženosti gospodarstva, ali i društvu, stoga je pozitivan korak naprijed u vidu donesene Konvencije bio samo logičan tijek stvari u borbi protiv organiziranog kriminaliteta.

4.2.2. EUROPSKA UNIJA

Značajnu ulogu u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma imala je, odnosno i danas još uvijek ima i Europska unija. Inicijativa da se postave temelji suzbijanja protiv kriminaliteta javila se početkom 90. godina prošlog stoljeća, kada je donesena **Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom**, a taj je akt djelo Vijeća Europe. U njoj se objedinjuju mehanizmi uzajamne pravne pomoći, privremene mjere i oduzimanje prihoda stečenog kaznenim djelom, ističe se važnost pomoći u istrazi, osiguranju dokaza, spontanog dostavljanja podataka drugoj državi članici.⁴⁸ S obzirom na međunarodni element pranja novca, borba sve više poprima obilježja europskog/međunarodnog/transnacionalnog krimena, što zahtijeva odgovarajući odgovor na međunarodnoj razini. Rezultat je stigao 2005. godine, kada je Vijeće Europe donijelo **Konvenciju Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i o financiranju terorizma**, kolokvijalnog naziva Varšavska konvencija. Varšavska konvencija ipak nije predstavljala pretjerani odmak od prethodne Konvencije VE, ali značajno je uvođenje financijsko-obavještajnih jedinica. Nadalje, borba protiv pranja novca na razini Europske unije odvajala se kroz faze, pri čemu je svaka faza

⁴⁷ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije

⁴⁸ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

obilježena jednom direktivom. „*Fokus direktiva u početku je bio bankarski sektor; odnosno nebankarski finansijski sektor. Usklađivanjem nacionalnih zakonodavstava i jačanjem preventivnih mjera u bankarskom i nebankarskom finansijskom sektoru logičnim je slijedom fokus postupanja s ciljem prevencije pranja novca usmjeren i na nefinansijski sektor.*“⁴⁹ Prva direktiva kojom su prouzročene značajne promjene jest **Direktiva 91/308/EEC** (u nastavku: Prva direktiva), imala je prvenstveno sljedeću svrhu: postavljanje zahtjeva državama članicama da zakonskim putem zabrane pranje novca te inzistiranje da suradnja između država članica bude intenzivnija, u pogledu provođenja istraga i kaznenog progona. „*Implementacija Prve direktive u nacionalno zakonodavstvo zahtijevala je od zemalja članica zabranu pranja novca, provjeru identiteta stranke te čuvanje dokumentacije, praćenje i provjeru sumnjivih transakcija, suradnju institucija s nadležnim tijelima putem prijave sumnjivih radnji i pružanja relevantnih informacija, povjerljivost tijekom istrage, zaštitu od povrede povjerljivosti informacija te održavanje adekvatne interne kontrole i usavršavanje zaposlenika.*“⁵⁰

Direktiva 2001/91/EC (u nastavku: Druga direktiva) predstavlja sljedeću u nizu direktiva kojom započinje druga faza. Druga direktiva čini svojevrsnu nadogradnju Prve direktive, s obzirom da širi polje primjene te donosi određene novitete, misleći prvenstveno na stvaranje obveze prijavljivanja sumnjivih transakcija u odnosu na podružnice kreditnih i finansijskih institucija. Mjenjačnice i službe za prijenos novca također su obuhvaćene i kategorizirane kao ustanove kojima prijeti opasnost od pranja novca. Drugom direktivom se detaljnije razrađuju i obveze osoba koje obavljaju određenu samostalnu profesiju i struku, a koje su uključene u popis obveznika.

⁴⁹ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁵⁰ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

U valu borbe protiv organiziranog kriminaliteta, **Direktivom 2005/60/EZ** (u nastavku: Treća direktiva) mijenja se pristup toj borbi.⁵¹ Naime, Treća direktiva mnogo je sveobuhvatnija i iscrpnija od prethodne dvije direktive, a njezina specifičnost se ogleda u promjeni sustava; naime, Trećom direktivom uvodi se sustav koji se temelji na procjeni rizika (*risk based approach*). U prve dvije direktive se primjenjivao sustav koji se temeljio isključivo na propisanim pravilima. Svojim odredbama Treća direktiva detaljno propisuje postupak dubinske analize, izričito se definira pojam sumnjive transakcije, dodaju se novine u pogledu osoba koje se bave određenim samostalnim profesijama odnosno strukama.

2015. godine donesena je i četvrta direktiva, **Direktiva EU 2015/849**, u kojoj su uvažene preporuke i prijedlozi FATF-a iz 2012. godine. Četvrtom direktivom nadograđuje se *risk based approach* pojačanom ciljanom prevencijom te se stvara globalni sustav koji je usmjeren prvenstveno na rizik i njegovu procjenu.⁵²

Konačno, **Direktiva EU 2018/843** predstavlja zadnju u nizu donesenih direktiva u okviru Europske unije. Peta direktiva važna je, između ostalog, i zbog toga što se njome detaljnije propisuje proces provođenja dubinske analize na platformama za konverziju virtualnih valuta.

5. FINANCIAL ACTION TASK FORCE

FATF, drugim imenom i **GAFI** (*franc. Le Groupe d'Action financière*) međunarodna organizacija, nastala na temelju inicijative grupe zemalja G-7 (Francuska, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države, Kanada, Japan, Italija) formalno

⁵¹ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁵² Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

osnovana 1989. godine, usvajanjem Ekonomske deklaracije na Summitu u Parizu. Glavni strateški ciljevi, a radi kojih je FATF osnovan, bili su i danas još uvijek jesu, prije svega, postavljanje međunarodno prihvaćenog modela borbe protiv pranja novca, prateći trendove u pogledu načina na koji se pranje novca odvija, također poticanje efikasnih zaštitnih mehanizama s ciljem donošenja regulatornih akata radi suzbijanja organiziranog kriminaliteta, u prvom redu pranja novca i financiranja terorizma, ali i drugim ugrozama međunarodnom financijskom sustavu. Kako je pranje novca s razvojem društva poprimilo i transnacionalna obilježja, borba protiv kriminalaca ne može se zadržati unutar granica jedne države ni u nadležnosti samo jednog tijela, stoga je ujedinjenje država i institucionalna suradnja bila nužna radi formiranja opće prihvaćenih standarda u borbi protiv pranja novca te promicanja regulatornih mjera.⁵³

FATF je 1990. godine, samo godinu dana nakon osnutka, pripremio 40 preporuka koje su u međunarodnoj zajednici prihvaćene kao svojevrsni standard u borbi protiv pranja novca. O važnosti preporuka govori i činjenica da su one i danas ostale temelj na kojima se grade novi i ažurniji akti. 2001. godine FATF izdaje 8 specijalnih preporuka, a 2004. i posljednju, devetu specijalnu preporuku.⁵⁴ Preporuke koje je izdao FATF su tijekom godine u više navrata revidirane, s obzirom da je prioritet ostati u koraku s trendovima, odnosno novim modalitetima koji se javljaju svakodnevno. Preporuke FATF-a, stoga, pružaju sveobuhvatan i uniforman set pravila i mjera koje bi zemlje članice trebale primjenjivati s ciljem da pomognu njihovih naporima u borbi prvenstveno protiv pranja novca i financiranja terorizma, ali u novije vrijeme i protiv financiranja proliferacije oružja masovnog uništenja. Preporuke uzimaju u obzir i različite pravne, operativne i administrativne okvire, kao i činjenicu da među državama postoje određene razlike u financijskim sustavima, stoga

⁵³ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁵⁴ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

Preporuke prepoznaju i potencijalnu mogućnost da mjere nisu izvedive na identičan način u baš svim državama.⁵⁵ Stoga je fokus da se postave standardi koje bi države trebale slijediti, ali da se pritom omogući fleksibilnost u primjeni i inkorporaciji mjera koje su prilagođene specifičnim okolnostima svake pojedine zemlje. FATF danas broji 39 zemalja članica, a funkcioniranje je detaljnije usmjereno kroz 9 regionalnih tijela koje djeluju na identičan način kao i FATF, od kojih su to: Asia/Pacific Group on Money Laundering (**APG**), Caribbean Financial Action Task Force (**CFATF**), Eurasian group on combating money laundering and financing of terrorism (**EAG**), Eastern and Southern Africa Anti-Money Laundering Group (**ESAAMLG**), Intergovernmental Action Group against Money-Laundering in Africa (**GIABA**), Financial Action Task Force on Money Laundering in South America (**GAFILAT**), Middle East and North Africa Financial Action Task Force (**MENAFATF**), Task Force on Money Laundering in Central Africa (**GABAC**) te naposljetku i Council of Europe Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures, odnosno **MONEYVAL**, čija je članica i Republika Hrvatska.⁵⁶

5.1. MONEYVAL

Osnovan 1997. godine, pod nazivom PC-R-EV, kao tijelo koje ocjenjuje i evaluira uspješnost provođenja mjera protiv pranja novca, ali samo u odnosu na zemlje članice Europske unije koje nisu i članicama FATF-a. Radi se konkretno o posebnom odboru Vijeća Europe za procjenu mjera protiv pranja novca i financiranja terorizma u kojem sjede

⁵⁵ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁵⁶ Međunarodne institucije i grupe koje se bave problemom pranja novca i financiranja terorizma, dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/sprecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma/-/asset_publisher/62b7db3014/content/me-unarodne-institucije-i-grupe-koje-se-bave-problemom-pranja-novca-i-financiranja-terorizma

stručnjaci iz ovog područja te je njihova primarna zadaća da evaluiraju usuglašavanje država s preporukama FATF-a.

Glavni cilj koji se nastoji postići jest da se u svim državama koje su članice MONEYVAL-a osiguraju učinkoviti i pouzdani sustavi za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma te da djelovanje država bude usklađeno s ponuđenim standardima koji vrijede u međunarodnoj zajednici. „*Ostvarenje cilja postiže izradom tematske tipologije istraživanja predmetne problematike i preporuka za unapređenje učinkovitosti nacionalnih režima zemalja članica te poticanjem suradnje na međunarodnoj razini*“.⁵⁷ Djelovanje MONEYVAL-a nije ograničeno samo na navedene zadaće, već se bavi i podizanjem svijesti u međunarodnim sferama o načinima na koje se može suprotstaviti organiziranom kriminalu te usko surađuje i s drugim liderima u borbi protiv pranja novca, kao što je i sam FATF, nadalje Ujedinjeni narodi, Europska unija, Svjetska banka te Međunarodni monetarni fond.⁵⁸

MONEYVAL igra izuzetno važnu ulogu u borbi protiv pranja novca i u Republici Hrvatskoj, u kojoj se redovito provode procjene usklađenosti državnog sustava sprječavanja pranja novca s međunarodnim standardima, u okviru kojih se ocjenjuje i rad Ureda za sprječavanje pranja novca, o kojem će više riječi biti u nastavku rada. Svaka procjena završava donošenjem izvješća u kojoj se detaljno daju komentari, prijedlozi te se konačno daje i ocjena. Posljednja evaluacija MONEYVAL-a u Republici Hrvatskoj provedena je u razdoblju od 10. do 21. svibnja 2021. godine, popraćena konačnim izvješćem donesenim početkom 2022. godine.⁵⁹

⁵⁷ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁵⁸ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

⁵⁹ Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 55 (107)

5.1.1. IZVJEŠĆE MONEYVAL-a – 5. runda evaluacija, *on-site visit*: 10. – 21. svibnja 2021. godine

Izvješće MONEYVAL-a pruža javnosti analizu stupnja na kojem je Republika Hrvatska uskladila donesene i provedene mjere s FATF preporukama te analizu razine učinkovitosti sustava u Republici Hrvatskoj za sprječavanje novca i financiranje terorizma te zaključno, daju se detaljni prijedlozi o načinu jačanja cjelokupnog sustava za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma. U nastavku teksta dat ću sumaran pregled prema područjima, kako je to obrađeno u izvješću.⁶⁰

Razumijevanje rizika

Razumijevanje i prepoznavanje rizika od pranja novca i financiranja terorizma nije ujednačeno među vlastima te se ono kreće između sveobuhvatnog do nedovoljnog, počevši od Hrvatske narodne banke, Financijske agencije, Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga do Porezne uprave. Hrvatska narodna banka i Financijski inspektorat u provedenim istraživanjima pokazuju znatno bolje razumijevanje rizika koji prijete sustavu, što je i logično s obzirom na sektor u kojem djeluju, međutim sveukupno, ono nije dostatno na nacionalnoj razini te se predlaže postavljanje političkih ciljeva i donošenje akcijskih planova.⁶¹

Zakonodavni okvir

U pravilu tijela imaju široke ovlasti za identifikaciju i istraživanje pranja novca. Međutim, istraga je pretežito fokusirana na predikatna djela zbog uskog razumijevanja kaznenog djela pranja novca prije svega od strane sudaca, ali također, i tužitelja. Rezultati ostvareni osuđivanjem za kazneno djelo pranja novca ne rezoniraju sa stupnjem rizika koji postoji u

⁶⁰ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562>

⁶¹ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562>

Republici Hrvatskoj. Kazne i sankcije koje se primjenjuju nisu dovoljno učinkovite niti postižu dovoljan odvraćajući učinak.⁶²

Postoji, naime zakonska ovlast i za ograničenje te oduzimanje instrumenata, prihoda i imovine stečene kriminalnim radnjama. Međutim, zastoji u kaznenim postupcima složenije naravi dovode do oslobađanja zaplijenjene imovine. Navodi se i kako se u povodu prekograničnog prijenosa gotovine sumnjivih iznosa jako rijetko iniciraju istrage sa sumnjom na potencijalno pranje novca. Rezultati ostvareni konfisciranjem i oduzimanjem imovine nisu uvijek u skladu s profilom rizika koji prijete Republici Hrvatskoj, kako je to predviđeno u procjenama nacionalnog rizika iz 2016. i 2020. godine.⁶³

Neprofitne organizacije

Posebni su naponi uloženi u procjenu rizika u sektoru neprofitnih organizacija, o čemu govori činjenica da je taj sektor bio uključen u obje procjene nacionalnog rizika, u kojima je proanalizirana izloženost i ranjivost sektora problemu pranja novca. Nažalost, rezultati istraživanja govore u prilog potencijalnom iskorištavanju ovog sektora u svrhu financiranja terorizma zbog svojih specifičnih karakteristika.⁶⁴

Provođenje nadzora

Hrvatska narodna banka, navode, propisuje i provodi daleko najstrože i najdetaljnije mjere, uključujući dubinsku provjeru zaprimljenih informacija, dok HANFA to radi ipak u nešto manjoj mjeri. Primjerice, Porezna uprava prilikom administrativne provjere ne provjerava povijest kažnjavanja, pod uvjetom da ona i postoji. Što se pak nadzorne strukture tiče, ona je kod HNB-a i Financijskog inspektorata adekvatna, sukladno većoj svijesti o rizicima te

⁶² Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562>

⁶³ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562>

⁶⁴ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562>

većem razumijevanju samog problema pranja novca, dok s druge strane, nedostatak svijesti kod Porezne uprave i HANFA-e utječe na učinkovit nadzor. Efikasnost sankcija i učinkovito odvracanje variraju, ovisno o tijelima o kojima se radi; stoga je ona snažnija kod HNB-a i Financijskog inspektorata, a nešto slabija kod HANFA-e i Porezne uprave.⁶⁵

S obzirom da je Republika Hrvatska država pod povećalom FATF-a, s kojom usko surađuje s ciljem rješavanja strateških nedostataka u svojim režimima u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma, u zadnjoj publikaciji FATF se osvrnuo te zauzeo stajalište kako je Republika Hrvatska poduzela značajne korake prema poboljšanju svog sustava za borbu protiv pranja novca i financiranje terorizma, uključujući i dovršavanje nacionalne procjene rizika i preuzimanje obveze suradnje s FATF-om i MONEYVAL-om radi očuvanja, ali i unaprjeđenja učinkovitosti sustava. Naime, Republika Hrvatska je trenutno na tzv. „sivoj listi“. Hrvatska mora nastaviti s provedbom Akcijskog plana radi bržeg rješavanja i otklanjanja strateških nedostataka, prvenstveno kroz povećanje ljudskih resursa, poboljšanje otkrivanja, istraživanja i progona različitih metoda i vrsta pranja novca, pojačanu primjenu mjera, uspostavu nacionalnog okvira za provedbu financijskih sankcija po prijedlogu UN-a te provođenje obuke i suradnje nadležnih osoba. Vlada Republike Hrvatske je 12. siječnja 2017. godine na sjednici prihvatila **Akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma**, kojem je glavni cilj pojačati korištenje resursa u sustavu sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma, zloupotrebe financijskog i nefinancijskog sustava RH te uspješno otkrivanje počinitelja i oduzimanje ilegalno stečene imovinske koristi, a sve to kroz točno određene mjere i tijela nadležna za njihovo provođenje.⁶⁶ U svrhu što uspješnijeg provođenja navedenog Akcijskog plana, pokrenuta je i međuinstitucionalna suradnja, koju čine predstavnici jedanaest

⁶⁵ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562>

⁶⁶ Akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj

institucija i agencija nadležnih za suzbijanje pranja novca i financiranja terorizma, a to su: Ured za sprječavanje pranja novca, Ministarstvo unutarnjih poslova, Državno odvjetništvo RH, Ministarstvo pravosuđa i uprave, Financijski inspektorat, Porezna uprava RH, Carinska uprava RH, HNB, HANFA, SOA te Ministarstvo vanjskih i europskih poslova.⁶⁷

6. URED ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA

Ured za sprječavanje pranja novca (dalje: Ured) je, sukladno svjetskim standardima, osnovan kao financijsko-obavještajna jedinica u okviru Ministarstva financija, a ustroj je određen Uredbom o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva financija. Prema FATF-ovim preporukama, svaka bi država članica trebala osnovati tijelo koje bi funkcioniralo kao analitička služba, koja bi prvenstveno prikupljala relevantne podatke u vezi s pranjem novca te bi prikupljene podatke proanalizirala i prosljedila nadležnim državnim tijelima na daljnji postupak, misleći pritom prvenstveno na DORH, USKOK i MUP, ali i inozemnim uredima.⁶⁸ Ured je osnovan 1997. godine na temelju Zakona o sprječavanju pranja novca kao samostalna jedinica, kao što je navedeno, u sastavu Ministarstva financija.⁶⁹ Organizacijska struktura Ureda sastoji se od 4 službe, od kojih svaka ima drugačiju ulogu, a to su **Služba za financijsko-obavještajnu analitiku**, u okviru koje djeluje Odjel za analizu sumnjivih transakcija i Odjel za slučajeve sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma, kojoj su glavne zadaće analitički obraditi sumnjive transakcije i osobe, donijeti nalog obvezniku za privremeno zaustavljanje izvršenja sumnjive transakcije i za stalno praćenje financijskog poslovanja stranke te obavješćivanje o sumnji na pranje novca i

⁶⁷ Akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/akcijski-plan-za-smanjenje-identificiranih-rizika-od-pranja-novca-i-financiranja-terorizma-u-republici-hrvatskoj/2715>

⁶⁸ Cindori, S., (2007) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72

⁶⁹ Ured za sprječavanje pranja novca, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143>

financiranje terorizma; **Služba za strategijske analize i informacijski sustav**, koja je zadužena za zaprimanje i pohranjivanje podataka u baze Ureda, smišljanje i provođenje strategijskih analiza te projektiranje, razvijanje i održavanje informacijskog sustava; **Služba za prevenciju i nadzor obveznika**, u okviru koje djeluju Odjel za prevenciju i Odjel za nadzor obveznika, koja provodi administrativni nadzor, koordinira rad nadzornih tijela, izdaje preporuke i obučava te komunicira s obveznicima; te **Služba za međuinstitucionalnu i međunarodnu suradnju**, koja je fokusirana na sudjelovanje u radu međuinstitucionalnih radnih grupa, pripremanje i obavljanje bilateralnih i drugih sporazuma s nadležnim međunarodnim tijelima, međunarodnu razmjenu podataka i suradnju s međunarodnim institucijama za kontrolu područja suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma.⁷⁰

Cjelokupni sistem djeluje po principu da obveznici⁷¹ (banke, brokери, fondovi, javni bilježnici, računovođe i dr.) ili strane financijsko obavještajne jedinice obavještavaju Ured o bilo sumnjivim transakcijama, bilo o sumnji na pranje novca, odnosno financiranje terorizma u povodu čega Ured prvenstveno zaprima obavijest, potom provodi analitičko – obavještajnu obradu sumnjivih transakcija, započinje međuinstitucionalnu suradnju na državnoj razini, a potencijalno i potiče međunarodnu suradnju, kada to slučaj zahtijeva; to znači da Ured prikupljene i proanalizirane podatke prosljeđuje nadzornim tijelima, među koja spadaju Financijski inspektorat, Porezna uprava RH, Carinska uprava RH, HNB i HANFA, odnosno tijelima kaznenog progona, najčešće MUP-u, DORH-u, USKOK-u, SOA-i itd., koja provode već za to odgovarajuće postupke.⁷²

⁷⁰ Ured za sprječavanje pranja novca, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143>

⁷¹ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/18, 39/19, 151/22)

⁷² Ured za sprječavanje pranja novca, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143>

6.1. Izvješće Ureda za sprječavanje pranja novca

Člankom 99., stavkom 4. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma propisano je kako je Ured za sprječavanje pranja novca obvezan podnijeti Vladi Republike Hrvatske izvješće o svom radu, a to čini jednom godišnje, putem Ministarstva financija. Ured je u svom godišnjem izvješću dužan detaljno iznijeti statističke podatke o: *„zaprmljenim obavijestima o sumnjivim i gotovinskim transakcijama od banaka i drugih obveznika, zaprmljenim obavijestima sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma od državnih tijela i inozemnih financijsko – obavještajnih jedinica, otvorenim analitičkim predmetima i rezultatima analitičko – obavještajnog rada Ureda, blokadama sumnjivih transakcija, slučajevima sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma dostavljenih od strane Ureda nadležnim tijelima na daljnje postupanje i procesuiranje u cilju utvrđivanja nezakonitog karaktera sredstava analiziranih u sumnjivim transakcijama, međunarodnoj razmjeni podataka u konkretnim slučajevima pranja novca i financiranja terorizma.“*⁷³

Kadrovska popunjenost Ureda

U izvješću se navodi kako je s obzirom na sistematizirana radna mjesta i broj stvarno zaposlenih u Uredu, razvidna dugotrajna nepopunjenost radnih mjesta u Uredu. Primjerice, broj radnih mjesta prema sistematizaciji za 2022. godinu iznosio je 37 radnih mjesta, međutim zaposlene su samo 22 osobe te su najčešće to osobe visoke stručne spreme.⁷⁴

⁷³ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁷⁴ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

Analiza analitičko obavještajnog rada Ureda

Ured je tijekom 2022. godine zaprimio ukupno **3531 obavijest** o sumnjivim transakcijama, od čega je **3512** obavijesti bilo sa sumnjom na pranje novca i **19** sa sumnjom na financiranje terorizma. Obveznici su u ukupnoj broji sudjelovali s **3241** obavijesti, a nadležna tijela sa **189** obavijesti. Od inozemnih financijsko – obavještajnih jedinica Ured je zaprimio **101** obavijest.⁷⁵

Nadalje, Ured je u 2022. godini otvorio ukupno **471 predmet**, od kojih su 465 predmeta direktno povezani sa sumnjom na pranje novca, odnosno 6 predmeta sa sumnjom na financiranje terorizma.⁷⁶

Ured je na operativnoj razini surađivao (i danas surađuje) s drugim nadležnim tijelima, u prvom redu su to policija, državno odvjetništvo, USKOK i SOA, putem *ad hoc* sastanaka, koordiniranih kontakata te svakodnevnom korespondencijom na dva ključna područja: prvo, prikupljanje i dijeljenje potrebnih, odnosno dostupnih informacije te drugo, dostavljanje rezultata analitičko obavještajne obrade relevantnim tijelima.⁷⁷

Strategijska analiza

Upravo na temelju strateških analiza dostupnih informacija, što između ostalog predstavlja i međunarodni standard sukladno Preporuci 29 FATF-a, Ured izrađuju pisana izvješća s ciljem praćenja novih tipologija i trendova pranja novca i financiranja terorizma. Krajnji korisnici izvješća, pri čemu su to Ured, kao unutarnji korisnik te obveznici provedbe

⁷⁵ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁷⁶ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁷⁷ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

Zakona, kao vanjski korisnici, temeljem njih dobivaju detaljan uvid u nove oblike koji se javljaju u praksi pranja novca i financiranja terorizma, što im svakako pomaže u što učinkovitijem radu u sprječavanju i otkrivanju pranja novca i financiranja terorizma.⁷⁸

Tipologija pranja novca identificirana kroz rad Ureda – Godišnje izvješće 2022.

Provodeći analizu slučajeva temeljem zaprimljenih obavijesti, Ured u izvješću za 2022. godinu iznosi nove tipologije pranja novca, a ono je povezano prvenstveno s kaznenim djelom utaje poreza, koruptivnim kaznenim djelima te zlouporabom opojnih droga; upravo su navedena područja najveća opasnost u prepoznavanju i borbi protiv pranja novca.

U izvješću se, između ostalog, sažeto opisuje i konkretan slučaj kojeg je Ured dostavio nadležnim tijelima na daljnji postupak, a koji se izravno tiče ulaganja nezakonito stečenih sredstava u kupnju kriptovaluta.⁷⁹ Ovo će ujedno poslužiti kao uvod i primjer za pranje novca s pomoću kriptovaluta. Naime, banka je obavijestila Ured o sumnjivoj transakciji koja je bila namijenjena fizičkoj osobi i to u iznosu od 750 000 eura. Transakcija je provedena s računa društva koje trguje kriptovalutama.⁸⁰ Ured je, provodeći dublju analizu, utvrdio da su upravo preko računa društva koje trguje kriptovalutama, koje je registrirano u Republici Hrvatskoj, obavljene transakcije u inozemstvo u ukupnom iznosu od 2 200 000 eura, a u korist njemačkog državljanina koji je otvorio bankovni račun u Austriji te u korist njemačkog društva koje je bilo u vlasništvu navedenog njemačkog državljanina, na njemački bankovni račun. Transakcije su bile opravdane priljevima iz inozemstva, a koji su potjecali s jedne strane, od inozemnog društva koje trguje kriptovalutama koje je imalo

⁷⁸ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁷⁹ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁸⁰ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

bankovne račune u Njemačkoj i u Velikoj Britaniji, a s druge strane od navedenog njemačkog državljanina, odnosno njegovog austrijskog računa.⁸¹ Daljnjom analizom uočeno je kako je njemački državljanin bio članom upravljačke/vlasničke strukture u mnogobrojnim društvima u Njemačkoj koje se konkretno bavilo nekretninama i građevinom. Uvidom u policijske evidencije utvrđeno je kako je predmetni njemački državljanin bio osumnjičen za pranje novca, a dva društva koja su s njime bila usko povezana jesu sudionici sudskih postupaka, a jedno od tih dvaju društava je bilo upravo ono kojoj su bila namijenjena novčana sredstva iz Republike Hrvatske.⁸² Nadalje, utvrđena je sumnja kako je njemački državljanin prebacivanjem novca iz jedne europske države u drugu htio zakamufirati pravi izvor novčanih sredstava, pri čemu vrlo vjerojatno ta sredstva potječu iz kriminalnih aktivnosti počinjenih u inozemstvu, a novac je prebacivan upravo posredstvom hrvatskog društva koje trguje kriptovalutama.⁸³

Zaključno, u izvješću se navodi kako se slučajevi pranja novca u kojima se ulaže u kriptovalute svode na sumnjive transakcije manjih iznosa, međutim broj takvih slučajeva raste i za očekivati je kako će se u budućnosti kriminalci sve više i više koristiti kriptovalutama, odnosno ulaganjem u kriptovalute kako bi zametnuli trag novcu stečenom nezakonitim djelima.

⁸¹ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁸² Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

⁸³ Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na:

<https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf>

7. PRANJE NOVCA POMOĆU KRIPTOVALUTA

S rođenjem bitcoina, tržište kriptovaluta je 2009. godine doživjelo do tada neviđeni rast, a taj rast nije prestao ni danas.⁸⁴ Obećavajuće su bile prognoze kako će kriptovalute revolucionizirati financijski sektor, međutim rast kriptovaluta također je značio i rast novog digitalnog *undergrounda*, mjesta gdje će hakeri, cyber kriminalci, online dileri droga zarađivati milijarde dolara u bitcoinu i ostalim kriptovalutama.⁸⁵ Prije svega, krenimo s definicijom kriptovaluta: one su digitalni prikaz vrijednosti te se mogu smatrati specifičnom vrstom imovine te se povremeno koriste kao sredstvo plaćanja. **Kriptovalute nisu novac.** Razlog tome jest taj što ne ispunjavaju osnovne funkcije novca, a nemaju ni status zakonskog sredstva plaćanja (nisu ni devize, tj. strane valute ni strana sredstva plaćanja).⁸⁶ Karakteristike koje virtualni novac, odnosno kriptovalute čine specifičnima jesu prvenstveno da ovise o stanju na tržištu, odnosno ponudi i potražnji, podliježu besplatnim i brzim transakcijama i potencijalno najvažnija, anonimne su. Upravo je to ključ za nezakonite radnje, između ostalog i pranje novca. Poteškoće u identifikaciji prilikom provođenja transakcija često rezultira neprovođenjem dubinske analize stranaka, što je dužnost pružatelja usluga, čime se ujedno i otežava detekcija potencijalnog rizika.

Za potpunije razumijevanje materije potrebno je objasniti princip po kojem kriptovalute funkcioniraju, odnosno model po kojem dolazi do transakcije. Radi se o *blockchainu*. *Blockchain* predstavlja svojevrsnu banku za kriptovalute te na temelju *peer-to-peer* i drugih decentralizirajućih funkcija, zahtijeva iznimne napore kako bi se zakonodavno regulirao.⁸⁷

Za razliku od uobičajenih transakcija koje se događaju svakodnevno u bankama, transakcije

⁸⁴ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

⁸⁵ Carlisle D., „The Crypto Launderers – Crime and Cryptocurrencies from the Dark Web to DeFi and Beyond“, Wiley (2023.)

⁸⁶ Što su virtualne valute?, dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/sto-su-virtualne-valute->

⁸⁷ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

se u, primjerice, *bitcoinu*, odvijaju između adresa koje su digitalno potpisane i potvrđene u tzv. *public ledgeru* (hrvatski: distribuirana knjiga) na blockchainu, bez prisustva ikakvih posrednika. Krajnji korisnici „skrivaju se“ iza pseudonima u *bitcoinu*, čime se centralizirani pristup čini neučinkovit, jer se takvi pristupi temelje na rigoroznim provjerama. U konvencionalnim transakcijama, važnu ulogu igraju svakako banke, koje nastupaju kao posrednici, čime se dodatno ulijeva povjerenje u ispravnost provedene transakcije. Tzv. *peer-to-peer* transakcije omogućavaju sudionicima istih da se one obave izravno između njih, bez sudjelovanja bilo kakve institucije. Unutar *blockchain* mreže, svi sudionici trguju pomoću specifičnih ključeva, a oni mogu biti javne i privatne naravi, a upravo su ti ključevi povezani s digitalnim novčanicima te su neophodni za trgovanje kriptovalutama. Naime, postoje tzv. dvije vrste kriptonovčanika – vrući i hladni novčanici (*hot wallet – cold wallet*), a razlikuju se prema tome imaju li stalan pristup internetu ili ne.⁸⁸ Vrući novčanici su spojeni na Internet cijelo vrijeme, njihovo korištenje je jednostavnije, međutim upravo su zbog toga relativno laka meta za hakere, a s druge strane hladni novčanici mogu se poistovjetiti s vanjskim uređajima na kojem se čuvaju podaci koji su važni za same transakcije.⁸⁹ Zahvaljujući slabim Anti-Money Laundering i Know Your Customer mjerama, pojedine kripto platforme predstavljaju plodno tlo za pranje novca, osobito kada nude mogućnost zamjene kriptovaluta za **fiat**, odnosno kriptovalute koje su povezane s vladama država. Kriminalci koriste različite tehnike kako bi preusmjerili novčana sredstva kroz više različitih adresa ili poslova, prikrivajući time njihovo podrijetlo. Tada ta sredstva sele s prividno legalnih izvora do mjenjačnice ili adrese kako bi se pretvorila u fizički novac. Radi se o iznimno složenom procesu koji posebice otežava praćenje novca do svog nezakonitog izvora. Neke od tih tehnika obuhvaćaju *smurfing*, o kojem je već bilo riječi, *mixing*, o kojem

⁸⁸ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

⁸⁹ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

će biti riječi, *offshore* tehnike, u okviru kojih se koriste *offshore* računi za prikrivanje podrijetla sredstava, poduzimanje ilegalnih aktivnosti u područjima koja su ranjiva zbog nedostataka u AML sustavima, *fiat* mjenjačnice, koje pretvaraju kriptovalute u gotovinu, bilo putem mainstream, peer-to-peer (P2P) platformi, odnosno platformi koje se uopće ne drže regulatornih mjera, a čest je slučaj i korištenja platformi za klađenje, koje se koriste za kombiniranje prepoznatljivih i anonimnih računa kako bi se položila sredstva, a koja se potom ili isplaćuju ili se koriste u koordiniranim okladama s partnerima.

7.1. BITCOIN

7.1.1. Pojam

Zakonodavna vlast SR Njemačke, koju u mnogočemu pratimo te je uzimamo kao primjer, definirala je *bitcoin* kao obračunsku jedinicu (*njem. Rechnungsheiten*); *bitcoin* nije priznat kao posebna valuta, međutim ne osporava se ni njegovo postojanje.⁹⁰ Slično stajalište zauzimaju i druge europske države. Na tom su tragu i hrvatska struka te zainteresirana javnost; iz HNB-a poručuju kako se *bitcoin* ne može smatrati elektroničkim novcem „*jer ne predstavlja novčano potraživanje prema izdavatelju*“, a k tome zakonski nije uređen kao sredstvo plaćanja u Republici Hrvatskoj, međutim unatoč jasnim razlikama, osjetne sličnosti ipak postoje. Nadalje, HNB po pitanju *bitcoina* dosljedno prati mišljenje Europske središnje banke iz 2012. godine, u kojem se naglašava da se radi o virtualnoj valutnoj shemi, sličnoj onoj iz popularnih videoigara te da se korištenjem *bitcoina* ne krše propisi Europske unije.⁹¹

Okružni sud Istočnog okruga Teksasa po prvi puta o povijesti dao je potpuno pojmovno određenje *bitcoina* i to u kaznenom predmetu *Securities and Exchange Commission v.*

⁹⁰ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

⁹¹ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

Trenton T. Shavers and Bitcoin Saving and Trust (Case No. 4:13-CV-416, 18. rujna 2014.), u kojem se navodi sljedeće: *bitcoin* je decentralizirana digitalna valuta koja se koristi za internetsku kupovinu dobara i usluga ili se mijenja na internetskim mjenjačnicama za konvencionalne valute.⁹²

7.1.2. Metode korištenja i uporabe *Bitcoina*

Naravno, prvenstveno je *bitcoin* potrebno kupiti; *modus operandi* je gotovo identičan tradicionalnim oblicima novca, dakle kupuje se u mjenjačnicama koje su ga prihvatile ili direktno od ljudi koji ga prodaju. Ovisno o načinu na koji se dolazi do *bitcoina*, razlikuju se i modaliteti plaćanja, a najčešće je to upravo fizičkim novčanicama. Bitno je spomenuti kako se *bitcoin*, primjerice, ne može kupiti kreditnom karticom ili *PayPal-om*, što je izrazito neobično s obzirom na samu digitalnu narav *bitcoina*.⁹³ Kupljeni *bitcoin* je potrebno negdje i pohraniti, a upravo tome služe digitalni novčanici, tzv. *wallets*, a o kojima je riječi bilo u prethodnom odjeljku. Naravno, s napretkom tehnologije i povećanjem tržišta, svakodnevno smo svjedoci nastancima novih opcija, stoga nije nužno da se *bitcoini* pohrane u digitalne novčanike, već se npr. mogu uložiti u investicijske fondove, a najveći od njih je *Bitcoin Investment Trust (BIT)*.⁹⁴ Svi ti sustavi kojima je primarna funkcija provođenje poslovanja uporabom *bitcoina*, misleći pritom na čuvanje, držanje, slanje te isporuku, osmišljeni su s idejom da se identiteti osoba koji sudjeluju u tim aktivnostima nikada ne otkriju, a čime se olakšava pouzdano trgovanje *bitcoinima*, što svakako predstavlja ogromnu prednost osobama koje se bave ilegalnim aktivnostima. Međutim, osobe koje *bitcoin* koriste za svrhe za koje on nije prvotno bio zamišljen trebaju uložiti dodatan napor kako bi osigurali potpunu

⁹² Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

⁹³ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

⁹⁴ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

anonimnost jer primjerice, trenutak zamjene *bitcoina* za pravi, fizički novac može biti kritičan jer virtualne mjenjačnice najčešće traže odgovarajući dokaz o identitetu.⁹⁵

7.1.3. Pranje novca uz pomoć *bitcoina*

Pranje novca pomoću *bitcoina* se ne razlikuje od uobičajene sheme koja se sastoji od 3 faze, međutim ima neke specifične elemente. Tako kod pranja novca pomoću *bitcoina* izostaje prva faza, faza polaganja, jer su kriptovalute, pa stoga i sam *bitcoin*, anonimne u trenutku stvaranja. Kako bi se kreirao račun, odnosno adresa, potrebno je samo nekoliko sekundi, i uz to je i besplatno. Jednom kreirani račun može se koristiti samo dva puta: jednom za primanje novca, drugi put za njegovo prebacivanje na drugu adresu. S obzirom na izrazito brz porast tečajeva, pri čemu se za neke kripto valute predviđa rast od čak 10 000%, postaje vrlo jednostavno opravdati velike svote novca.

Postoje različite metode i tehnologije vezane uz način na koji se novac pere uz pomoć kriptovaluta, a pri čemu su **privatne kovanice** i **mikser** daleko najpoznatije.⁹⁶ **Privatne kovanice** nude viši stupanj anonimnosti na *blockchain* transakcijama, čime one postaju još manje vidljivije od uobičajenih kriptovaluta.⁹⁷ Takav viši stupanj anonimnosti postiže se prikrivanjem detalja o korisničkoj adresi u odnosu na treće strane, kao što su, primjerice, informacije koje se tiču stanja te izvora kovanica, što predstavlja direktnu razliku u odnosu na uobičajene kriptovalute, gdje je javnosti dostupan podatak o svim transakcijama koje su provedene na pojedinoj adresi.⁹⁸ Međutim, postoje i kovanice koje su dizajnirane da od samog početka budu u potpunosti privatne. Nadalje, **mikser** kriptovaluta zapravo je usluga

⁹⁵ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

⁹⁶ Money laundering through cryptocurrencies, dostupno na:

<https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryingproceeds/moneylaundering.html>

⁹⁷ Money laundering through cryptocurrencies, dostupno na:

<https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryingproceeds/moneylaundering.html>

⁹⁸ Money laundering through cryptocurrencies, dostupno na:

<https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryingproceeds/moneylaundering.html>

koju pružaju određeni servisi na webu, a uključuju, dakle, uslugu miješanja, ali i protokole vezane uz miješanje.⁹⁹ Na tržištu danas postoje mnoge tehnologije koje miješaju, tj. „blendaju“ sredstva s kriptovaluta koje bi se potencijalno moglo identificirati, a to rade s ciljem prikrivanja porijekla tih sredstava. Donedavno najpoznatiji takav mikser kriptovaluta bio je ChipMixer, kojeg su nacionalne vlasti Švicarske, Poljske i Belgije srušile zbog umiješanosti u pranje novca te su tom prilikom zaplijenili četiri poslužitelja, na kojem se nalazilo oko 1909 Bitcoina iz 55 transakcija, što odgovara novčanoj vrijednosti od otprilike 44 milijuna eura. Način na koji to funkcionira jest sljedeći: sredstva iz kripto valuta iz više izvora se prvo šalju na jednu, određenu adresu. Nakon što su pomiješana na toj adresi, sredstva se dijele u više dijelova i šalju se na daljnje, različite adrese. Taj se postupak, u pravilu, ponavlja više puta prije nego li pomiješana sredstva dođu do svog konačnog cilja. Na taj način se čini gotovo pa nemogućim pratiti sredstva iz kripto valuta, koja nakon tog procesa postaju pomiješana, do svog originalnog izvora. U nastavku ću izložiti jedan anonimni slučaj iz Eurojust izvješća o pranju novca za 2022. godinu.¹⁰⁰

Slučaj 1. Država članica A istraživala je pranje novca u kojem su sudjelovala dva državljana Države članice B, a pri čemu je jedan boravio u državi članici A, a drugi u državi članici B. Novac su prali uz pomoć kriptovaluta, a novac su iz *bitcoin* digitalnih novčanika prebacivali na anonimne kreditne kartice. Iznos koji su navodno oprali prelazio je 1 milijun eura. Izvor novca bio je nepoznat. Aktivnosti vezane uz pranje novca detektirane su u obje države članice, pri čemu je u državi članici B bila već u tijeku istraga u vezi s krivotvorenjem i krijumčarenjem medicinskih proizvoda, u kojoj su glavni osumnjičenici bili državljani članice B. Zbog transnacionalnih obilježja tih aktivnosti, glavni problemi koji su se javili u razotkrivanju bili su povezani uz sveobuhvatnu analizu podataka jer je bilo potrebno pružiti

⁹⁹ Money laundering through cryptocurrencies, dostupno na:

<https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryingproceeds/moneylaundering.html>

¹⁰⁰ Eurojust Report on Money Laundering, dostupno na:

<https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/eurojust-report-money-laundering-2022.pdf>

detaljan uvid u podatke u vezi s kriptovalutama iz države članice A kako bi se bolje evaluirali podaci sa zaplijenjenih elektroničkih uređaja iz države članice B. Nadalje, nadležna vlast države članice A nastojala je povezati kriminalne aktivnosti osumnjičenih iz države članice B sa slučajem pranja novca u državi članici A. Zaključno, kako bi se mogli prepoznati tokovi novca iz države članice B u državu članicu A, koji bi služili kao snažan dokaz o pranju novca, bilo je od krucijalne važnosti usporediti transakcije provedene u državi članici A i državi članici B. Eurojust-ova uloga u ovom konkretnom slučaju svela se na organizaciju međudržavnih koordinacijskih sastanaka te na olakšavanje razmjene informacija između država, s ciljem da se provede opsežna istraga i na kraju zamrzne imovina stečena pranjem novca kroz kriptovalute.¹⁰¹

Ukratko, sažeto i stavljajući fokus na *bitcoin* kao sredstvo koje u velikoj mjeri olakšava pranje novca, treba krenuti prvenstveno od *blockchaina*, čija je uloga prethodno definirana, koji, dakle, služi kao decentralizirani registar za kripto valute. Time se automatski eliminira potreba tradicionalnog sudjelovanja banki za transakcije, već se ona događaju izravno putem *bitcoin* adresa.¹⁰² Iako *blockchain* treba služiti kao javni i svima dostupan registar gdje su zabilježene sve transakcije, *bitcoin*, s druge strane, pruža visok stupanj anonimnosti jer *bitcoin* adrese djeluju kao jedinstveni identifikatori, a računi kojima se putem tih identifikatora pristupa dostupan je samo njegovom vlasniku, koji pak raspolaže podacima koji mu daju pristup digitalnom novčaniku, za čiju uspostavu nisu potrebni gotovo nikakvi osobni podaci.¹⁰³ Upravo se u tome tom činjenicom može objasniti *crypto fenomen* u kriminalnom miljeu, odnosno zašto su kriptovalute postale popularne u tim krugovima.

¹⁰¹ Eurojust Report on Money Laundering, dostupno na:

<https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/eurojust-report-money-laundering-2022.pdf>

¹⁰² Van Wegberg, R., Oerlemans, J.-J., van Deventer, O. (2018.) Bitcoin money laundering: mixed results? An explorative study on money laundering of cybercrime proceeds using bitcoin. *Journal of Financial Crime* 25 (2) str. 419-435

¹⁰³ Van Wegberg, R., Oerlemans, J.-J., van Deventer, O. (2018.) Bitcoin money laundering: mixed results? An explorative study on money laundering of cybercrime proceeds using bitcoin. *Journal of Financial Crime* 25 (2) str. 419-435

Ipak, ni taj sustav nije savršen; postoji nedostatak, koji ide u korist državnim vlastima, temeljem kojeg se, zahvaljujući *blockchainu*, sve povijesne informacije o bilo kojoj *bitcoin* adresi mogu provjeriti. Naime, kako bi došlo do provedbe *bitcoin* transakcije, svaka ima jedan ili više ulaza i izlaza te su te informacije kriptografski zaštićene. Svaki taj ulaz i izlaz se sastoji od *bitcoin* adrese i iznosa sredstava, a kako su transakcije povezane jedna s drugom, svaki ulaz u novu transakciju je ujedno i izlaz iz prethodne. Upravo se na taj način mogu pratiti *bitcoin* transakcije. Rizik se ogleda u tome što se transakcija za isplatu sredstava iz kriptovaluta može povezati na prethodno opisani način s transakcijom ostvarenom kriminalnom aktivnošću. Na opisanom modelu se temelje i sve danas dostupne tehnologije koje vlasti koriste kako bi identificirale vezu između, npr. *bitcoin* transakcije i one vezane uz ilegalne aktivnosti. Imajući to na umu, stvorene su platforme koje pružaju uslugu miješanja, tj. blendanja bitcoina kako bi se prekinula ili barem zametnula veza između tih transakcija, čiji je način funkcioniranja objašnjen u prethodnim recima.¹⁰⁴

7.2. SILK ROAD

Silk Road je bila prva internetska stranica koja je služila kao online tržište na *darknetu*, na kojoj su se sve transakcije odvijale anonimno te uporabom upravo *bitcoina*, kao platežnog sredstva. Bio je to prvi slučaj gdje je kriptovaluta uopće korištena kao sredstvo plaćanja. Silk Road je bio izum američkog programera Rossa Ulbrichta, koji je poznatiji zainteresiranoj javnosti kao *Dread Pirates Roberts (DPR)*, a čiji je identitet razotkriven 2013. godine, samo 2 godine nakon što je Silk Road pokrenut 2011. godine. Upravo je Ross Ulbricht počeo prodavati psihodelične gljive na svom *Marketplaceu* jer je smatrao kako treba postojati otvoreno tržište na kojem korisnici imaju pravo ponuditi, odnosno kupiti proizvode bez ikakvog nadzora ili uplitanja vlasti ili banaka. U veoma kratkom roku, Silk

¹⁰⁴ Van Wegberg, R., Oerlemans, J-J., van Deventer, O. (2018.) Bitcoin money laundering: mixed results? An explorative study on money laundering of cybercrime proceeds using bitcoin. *Journal of Financial Crime* 25 (2) str. 419-435

Road je postao internacionalno popularan te se na kraju razvio u najpoznatiju online trgovinu drogama različitih vrsta i pojava oblika; tako je u trenutku uhićenja izvornog tvorca, Silk Road imao preko 100 000 kupaca, s ostvarenih preko 200 milijuna dolara kupovinom na toj platformi. Nakon uhićenja Ulbrichta, FBI je stranicu zatvorio i zaplijenio 144 000 bitcoina, a uhićenik je osuđen za krijumčarenje droge i pranje novca te mu je izrečena kazna doživotnog zatvora bez mogućnosti uvjetnog otpusta.¹⁰⁵

Silk Road je funkcionirao uz pomoću TOR mreže (*The Onion Router*), koju je izvorno stvorila američka mornarica, međutim kasnije je postala dostupna javnosti. TOR mreža koristi *routing*, tehniku koja „kapsulira“ poruke kroz više slojeva enkripcije te usmjerava internetski promet kroz više različitih posredničkih servera. Upravo taj postupak omogućava skrivanje IP adrese i lokacije korisnika jer se zbog više slojeva enkripcije nikome ne može ući u trag. Drugi specifikum koji je omogućio ovakav publicitet Silk Rooda je bio upravo *bitcoin*; anonimnost i mogućnost trgovanja bez ičijeg nadzora pružili su mogućnost sigurne trgovine. Silk Road postao je poznat zbog nezakonite prodaje različitih vrsta droga, ali i druga, zakonita dobra, kao što su umjetnine, knjige, cigarete, erotski sadržaj i odjeću. Imajući na umu ilegalnu narav tržišta, ipak je bilo zabranjeno činiti dostupnim materijal vezan uz zlostavljanje djece, ukradene kreditne kartice, oružja i atentate.¹⁰⁶

Silk Road ostavio je značajne posljedice u današnjim okvirima; prije svega, pokazao je kako kriptovalute mogu funkcionirati u stvarnom svijetu te je javnost od tog trenutka počela kriptovalute shvaćati kao valjano sredstvo plaćanja. S druge strane, bio je to jedan od najeksponiranijih incidenata vezanih uz kriptovalute te je dovelo do toga da se *bitcoin* danas pretežito povezuje s kriminalnim aktivnostima, što je dovelo do težnji da se ograniči i strogo

¹⁰⁵ What is the Silk Road marketplace?, dostupno na: <https://www.bitstamp.net/learn/crypto-101/what-is-the-silk-road-marketplace/>

¹⁰⁶ What is the Silk Road marketplace?, dostupno na: <https://www.bitstamp.net/learn/crypto-101/what-is-the-silk-road-marketplace/>

regulira uporaba i korištenje *bitcoina*.¹⁰⁷ Silk Road je od iznimne važnosti i u kaznenopravnoj praksi jer se radi o prvom poznatom slučaju u kojem je kazneni sud u SAD-u priznao status novca *bitcoinu*, u predmetu *Silk Road Case*, u kojem je njegov osnivač osuđen na doživotnu kaznu zatvora.¹⁰⁸

7.3. REGULATIVA KRIPTOVALUTA

7.3.1. Regulacija kriptovaluta u hrvatskom zakonodavstvu

Zakon o elektroničkom novcu daje nam točnu definiciju elektroničkog novca, a ona je sadržana u odredbi članka 3., stavka 1., točki 7. te glasi: „*elektronički novac jest elektronički, uključujući i magnetski, pohranjena novčana vrijednost koja je izdana nakon primitka novčanih sredstava u svrhu izvršavanja platnih transakcija u smislu zakona kojim se uređuje platni promet i koju prihvaća fizička ili pravna osoba koja nije izdavatelj toga elektroničkog novca, a koja čini novčano potraživanje prema izdavatelju.*“¹⁰⁹ Međutim, iako definicija elektroničkog novca, dakle, postoji, aktualno je službeno upozorenje HANFA-e, u kojem se navodi kako Republika Hrvatskom u trenutku izdavanja obavijesti nema zakonodavni okvir kojim se uređuje izdavanje kriptoinovine, a koja se ne može smatrati financijskom instrumentom, kako je to određeno Zakonom o tržištu kapitala. Međutim, 29. lipnja 2023. godine stupila je na snagu **Uredba o tržištima kriptoinovine**, kolokvijalnog naziva **MiCA**, o kojoj će riječi biti kasnije u tekstu, a čime je učinjen značajan korak prema unisonom uređenju na području kriptoinovine. Uzimajući to u obzir, Ministarstvo financija prepoznalo je važnost Uredbe te tako Saboru predložilo donošenje zakona kojim bi se Uredba implementirala u zakonodavstvo Republike Hrvatske, i to putem

¹⁰⁷ What is the Silk Road marketplace?, dostupno na: <https://www.bitstamp.net/learn/crypto-101/what-is-the-silk-road-marketplace/>

¹⁰⁸ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

¹⁰⁹ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/18, 39/19, 151/22)

hitnog postupka, što svjedoči neophodnosti jedinstvenog uređenja ovako važne materije kako u Republici Hrvatskoj, tako i na području cijele Europske unije. Činjenica je kako poticanje usklađivanja regulatornog okvira s europskim standardima pozitivno utječe na osnaživanje sustava u kojem građani te poslovni subjekti imaju potpuno povjerenje u digitalne financijske usluge, čime se direktno utječe na rast digitalne ekonomije.¹¹⁰

Uvođenje virtualnih valuta u kazнено zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj

Definicija bezgotovinskog instrumenta plaćanja, dakako, jasno daje do znanja kako se u taj pojam širokim tumačenjem može podastri i virtualna valuta, međutim, kako bi se izbjegle potencijalne nejasnoće u sudovanju, inicirane su izmjene odredaba Kaznenog zakona.¹¹¹

Kao rezultat tih izmjena, u Šestu novelu Kaznenog zakona po prvi puta u hrvatskoj zakonodavnoj povijesti uveden je pojam virtualnih valuta, a sve s ciljem implementacije Direktive EU 2019/713 kojom se uređuje suzbijanje prijevara i krivotvorenja bezgotovinskih instrumenata plaćanja. Direktivom se nastoji postići unisona obuhvaćenost bezgotovinskih transakcija u svim nacionalnim zakonodavstvima država članica EU, uključujući pritom i virtualne valute. Nakon izmjena, člankom se izričito navodi „*kako se bezgotovinskim instrumentom plaćanja smatra pokretna stvar, isprava i računalni podatak, odnosno program, zaštićeni uređaj, predmet ili zapis, ili njihova kombinacija, osim zakonskih sredstava plaćanja, koji jest ili nije u fizičkom obliku, a nositelju ili korisniku omogućuje, samostalno ili u vezi s postupkom, odnosno nizom postupaka, prijenos novca ili novčane vrijednosti pomoću digitalnih sredstava razmjene.*“¹¹² Što se pak samog pojma virtualne valute tiče, Direktiva EU 2019/713 u svom članku 2. (d) definira taj pojam kao

¹¹⁰ Hrvatska prednjači u regulaciji tržišta kriptovaluta, priprema se teritorij za MiCA-u, dostupno na: <https://lidermedia.hr/kripto/hrvatska-prednjaci-u-regulaciji-trzista-kriptoimovine-priprema-se-teritorij-za-mica-u-155900>

¹¹¹ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹¹² S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

*„digitalno predstavljanje vrijednosti koju ne izdaje ili za koju ne jamči središnja banka ni javno tijelo, niti je nužno povezana sa zakonski uspostavljenom valutom te nema pravni status valute ili novca, ali je fizičke ili pravne osobe prihvaćaju kao sredstvo razmjene i može se prenositi, pohranjivati te se njome može trgovati elektroničkim putem“.*¹¹³

Direktivom se također i utvrđuju pojedina kaznena djela, a koja su počinjena s namjeron, koja se trebaju inkorporirati u nacionalni sustav, a to su: upotreba ukradenog ili krivotvorenog bezgotovinskog instrumenta plaćanja; krađa, krivotvorenje i nezakonito posjedovanje ili nabava (uključujući prodaju) fizičkih oblika plaćanja, kao što su platne kartice („bezgotovinski instrumenti plaćanja koji su u fizičkom obliku”); nezakonito primanje, krivotvorenje i nezakonito posjedovanje ili nabava (uključujući prodaju) digitalnih oblika plaćanja, kao što su mobilna plaćanja, elektroničke lisnice i virtualne valute („bezgotovinski instrumenti plaćanja koji nisu u fizičkom obliku”); provale u informacijske sustave ili manipuliranje računalnim podacima u cilju nezakonitog prijenosa novca pojedinca; poticanje, pomaganje i pokušaj bilo kojeg od prethodno navedenih kaznenih djela.¹¹⁴ I sam Kazneni zakon prati tu definiciju, tako da je tumačenje pojma virtualnih valuta istovjetno europskim smjernicama. Nadalje, za potrebe ovog rada izuzetno je važno naglasiti kako se virtualne valute mogu poistovjetiti s kryptoimovinom, odnosno kriptovalutama. S obzirom na značenje kakvo kriptovalute imaju u gospodarskom svijetu proteklih godina, ne čudi činjenica kako je u Kazneni zakon pojam virtualne valute uveden tek 2021. godine, što je relativno kasno, a s obzirom upravo na činjenicu kako je na razini Europske unije donesena Uredba MiCA tek 2020., o kojoj će riječi biti kasnije u radu. Za kraj, uz prethodno razumijevanje trgovanja kriptovalutama, treba svakako napomenuti kako

¹¹³ DIREKTIVA (EU) 2019/713 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA

od 17. travnja 2019. o borbi protiv prijevara i krivotvorenja u vezi s bezgotovinskim sredstvima plaćanja i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/413/PUP

¹¹⁴Roksandić, S. (2021.) Šesta novela Kaznenog zakona – uvođenje virtualnih valuta i „osvetničke pornografije“ te dodatna zaštita odnosa povjerenja i ranjivih osoba, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 437-472

se bezgotovinskim instrumentom plaćanja može smatrati isprava, pokretna stvar ili računalni podatak, u što ulaze, naravno, i platne kartice, mjenice, čekovi, aplikacije za internetsko i mobilno bankarstvo te **virtualne valute**.¹¹⁵

Prvi slučaj u Republici Hrvatskoj u kojem je privremeno zamrznuta kryptoimovina

Tijekom 2021. i 2022. godine, maloljetni hrvatski državljanin je u više navrata pristupao forumima *Clear Web* i *Dark Web* marketima, a zbog čega se osnovano sumnjalo u počinjenje kaznenog djela računalne prijevare opisanog u članku 271. st. 2 Kaznenog zakona.¹¹⁶

Provedenim kriminalističkim istraživanjem, utvrđeno je kako je osumnjičenik djelovao na sljedeći način: kupovanjem različitih baza podataka, a koje su sadržavale elektroničku poštu i lozinku, pristupao je tim računima elektroničke pošte, koje je tada neovlašteno koristio za pribavljanje podataka o pristupu kriptonovčanicima (*crypto-wallets*).¹¹⁷ Nakon što je neovlašteno ušao, tj. pristupio kriptonovčanicima, osumnjičenik je sva postojeća sredstva s tih novčanika kriptovaluta prenosio na svoje novčanike *Exodus* i *Trust Wallet*, čime je pribavio protupravnu imovinsku korist u ukupnoj vrijednosti od 700 000 tadašnjih kuna, današnjih 96 906 eura.¹¹⁸ Nakon što je provedena dokazna radnja pretrage (pokretnine) mobilnog telefona maloljetnika, otkriven je novčanik *Exodus*, u kojem je bila pohranjene kriptovalute, i to *ethereum* u iznosu koji je predstavljao ukupnu protuvrijednost od 134 739,51 američkih dolara, *solana* u vrijednosti od 2686,39 američkih dolara.¹¹⁹ S ciljem kako bi se privremeno oduzela i osigurala imovina, tj. vrijednost u kriptovalutama stečena

¹¹⁵ Roksandić, S. (2021.) Šesta novela Kaznenog zakona – uvođenje virtualnih valuta i „osvetničke pornografije“ te dodatna zaštita odnosa povjerenja i ranjivih osoba, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 437-472

¹¹⁶ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹¹⁷ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹¹⁸ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹¹⁹ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

počinjenjem kaznenog djela računalne prijevare, policija je nadležnom državnom odvjetništvu predložila izdavanje naloga za oduzimanje kriptovaluta.¹²⁰ Temeljem prijedloga policije, sudac istrage nadležnog suda izdao je policiji nalog za osiguravanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom računalne prijevare iz čl. 271. st. 2. Kaznenog zakona, u skladu s čl. 557.a Zakona o kaznenom postupku. Kako bi to uopće bilo moguće i provedivo, policija je na službenom računalu morala instalirati kriptonovčanik *Exodus*, a u koji su s oduzetog mobilnog telefona maloljetnika na kojem je također postoji isti kriptonovčanik, prebacili kriptovalute, što je bilo moguće jedino zbog „dobre volje“ osumnjičenika, tj. njegovog dragovoljnog davanja pristupnih lozinki za navedeni kriptonovčanik.¹²¹ Nakon što je prijenos sredstava završen, provedena je provjera u javnoj bazi *blockchain*, čime je utvrđeno da je transfer kriptovaluta s kriptonovčanika osumnjičenika na kriptonovčanik na službenom računalu policije bio uspješan; svi ključni podaci za kriptovalute su pohranjeni u prostorijama policije te su proslijeđeni nadležnom državnom odvjetništvu.¹²²

Time je postalo jasno kako izvršna vlast ima alata i za oduzimanje kriptovaluta koje se smatraju korišću stečenom kaznenim djelom. Metode koje će se u budućnosti svakako sve više koristiti za provođenje istih zahvata treba normativno strogo i jasno urediti, prateći pritom praksu drugih država koje u ovakvim područjima imaju više iskustva.¹²³ Prvi korak je svakako osiguravanje da tijela imaju adekvatnu infrastrukturu i da raspoložu primjerenim podacima; u ovom slučaju, od izuzetne je važnosti bila registracija kriptonovčanika na određenoj platformi kako bi sam proces prebacivanja zamrznute imovine bio što brži i

¹²⁰ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹²¹ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹²² S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹²³ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

uspješniji.¹²⁴ Primjerice, s obzirom na nemirnu narav kriptovaluta, vrijednost kriptovaluta može rapidno pasti u roku od 24h, a zbog čega bi potencijalno došlo do velikih financijskih gubitaka. Tako, primjerice, Francuska vlast preporučuje sudovima privremeno oduzete kriptovalute instantno prodavati na burzama, s ciljem osiguranja novčane protuvrijednosti.¹²⁵

7.3.2. Regulacija kriptovaluta u Europskoj uniji

Na razini Europske unije, relativno nedavno je učinjen skoro pa revolucionaran korak ka regulaciji kriptovaluta. Naravno, radi se o donošenju **Uredbe o tržištima kriptoimovine** (engl. *Regulation on Markets in Crypto-assets*, dalje u tekstu: Uredba). Uredbom se prije svega formira mehanizam koji će regulirati i nadzirati izdavanje kriptoimovine te pružanje usluga kriptoimovine na području Europske unije, a Uredba konkretno uređuje:

- *zahtjeve u smislu transparentnosti i objavljivanja za izdavanje, javnu ponudu i uvrštenje kriptoimovine za trgovanje na platformu za trgovanje kriptoimovinom*
- *zahtjeve za odobrenje za rad i nadzor pružatelja usluga povezanih s kriptoimovinom, izdavatelja tokena vezanih uz imovinu i izdavatelja tokena elektroničkog novca, kao i za njihovo poslovanje, organizaciju, upravu*
- *zahtjeve za zaštitu imatelja kriptoimovine pri izdavanju, javnoj ponudi i uvrštenju za trgovanje*
- *zahtjeve za zaštitu klijenata pružatelja usluga povezanih s kriptoimovinom, te*

¹²⁴ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

¹²⁵ S. Roksandić, K. Ivanušić, K. Mamić, (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52

- mjere za sprječavanje trgovanja na osnovi povlaštenih informacija, nezakonitog objavljivanja povlaštenih informacija i manipuliranja tržištem u vezi s kriptoinovinom kako bi se osigurao integritet tržišta kriptoinovine.¹²⁶

Važna novost koju donosi Uredba jest i mogućnost praćenja virtualnih valuta temeljem *passportinga*.¹²⁷ Radi se o metodi kojom se omogućava pružateljima usluga, koji prije svega moraju posjedovati licencu koju izdaju nadležna tijela u pojedinim državama članicama, da usluge pružaju i u drugim državama članica, međutim, sada bez pribavljanja dodatnih dozvola. Istodobno, donošenjem Uredbe je učinjen pomak i u prevenciji zloupotrebe kriptovaluta uvođenjem tzv. *travel rule-a*. Naime, upravo se temeljem njega može detektirati sumnjiva transakcija jer će podaci o podrijetlu sredstava te o samom primatelju tih sredstava morati biti učinjeni javnim, odnosno informacije o izvoru imovine i njezinom korisniku „putuju“ zajedno s transakcijom te se kasnije pohranjuju na obje strane. Navedena pravila primjenjuju se na sve transakcije koje prelaze prag od 1000 eura u slučajevima kada se radi o transakcijama koje se obavljaju s tzv. „*self hosted*“ novčanika, što predstavlja adresu novčanika privatnog korisnika, na „*hosted*“ digitalne novčanike, a kojima upravljaju pružatelji usluga. Ta se pravila ipak ne primjenjuju na transakcije koje se provode bez posredovanja pružatelja usluga.¹²⁸

Travel rule bi mogao igrati ključnu ulogu u borbi protiv financijskog kriminala.¹²⁹ Praksa koja je u pravilu prevladavala i temeljem koje je financijski sustav bio izložen potencijalnim

¹²⁶ Uredba o tržištima kriptoinovine (MiCA), dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/uredba-o-trzistima-kriptoinovine-mica>

¹²⁷ EU passes landmark crypto regulation, MiCA, in lock step after cementing decried, dreaded virtual value AML 'travel rule', dostupno na: <https://www.acfcs.org/eu-passes-landmark-crypto-regulation#:~:text=%E2%80%9CThe%20EU%20travel%20rule%20will,crypto%20assets%20in%20the%20world>

¹²⁸ EU passes landmark crypto regulation, MiCA, in lock step after cementing decried, dreaded virtual value AML 'travel rule', dostupno na: <https://www.acfcs.org/eu-passes-landmark-crypto-regulation#:~:text=%E2%80%9CThe%20EU%20travel%20rule%20will,crypto%20assets%20in%20the%20world>

¹²⁹ EU passes landmark crypto regulation, MiCA, in lock step after cementing decried, dreaded virtual value AML 'travel rule', dostupno na: <https://www.acfcs.org/eu-passes-landmark-crypto-regulation#:~:text=%E2%80%9CThe%20EU%20travel%20rule%20will,crypto%20assets%20in%20the%20world>

napadima od strane *cyber* kriminalaca jest što europske mjenjačnice, kada bi poslovale sa stranim mjenjačnicama, nisu bile obvezne prikupljati baš nikakve informacije, što bi dovodilo do toga da bi se dopuštale gotovo sve transakcije, ne pružajući gotovo nikakve informacije o korisnicima, a nije bilo govora ni o ocjeni rizika svake pojedine transakcije. Uvođenjem *travel rule-a* osigurat će se da pružatelji usluga mogu detektirati i spriječiti sumnjive adrese, čime se transakcije čine u potpunosti pratljivima, a time je ojačan okvir za borbu protiv pranja novca te je smanjen rizik od prijevara, čime se ujedno i sve transakcije putem kriptovalue čine sigurnijima. Važno je da zemlje koje nisu članice Europske unije slijede primjer jer će kriminalci tražiti druge regije u kojima se nadzori provodi u manjoj mjeri nad digitalnim valutama te u kojima su na snazi neučinkovita, ili u najmanju ruka slaba pravila za sprječavanje pranja novca. U svakom slučaju, donošenjem Uredbe je stvoren snažan, rigorozan, ali isto tako i kreativan, opsežan te najkompletniji regulatorni okvir za virtualne valute, a hoće li kriminalci pronaći druge načine na koje Uredba neće imati odgovor, ostaje za vidjeti.¹³⁰

8. MJERE KOJE KRIPTO PLATFORME PROVODE S CILJEM SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA

Kibernetička suradnja danas je uglavnom decentralizirana, a potencijalni rizici se tretiraju kao lokalni problemi. Naravno, postoje određeni mehanizmi koji potiču suradnju, vlade svijeta i regulatorna tijela žele sudjelovati u uređenju te daju svoj važan doprinos, međutim kibernetička sigurnost određena je korporativnom potrebnom, prema pravilu – svatko za sebe. Potrebne su snažne preventivne mjere i na regulatornoj i na tehnološkoj razini te u različitim industrijama. Prije svega je to održavanje minimalnih standarda kibernetičke sigurnosti koji se koordinirano

¹³⁰ EU passes landmark crypto regulation, MiCA, in lock step after cementing decried, dreaded virtual value AML 'travel rule', dostupno na: <https://www.acfcs.org/eu-passes-landmark-crypto-regulation#:~:text=%E2%80%9CThe%20EU%20travel%20rule%20will,crypto%20assets%20in%20the%20world.>

provode od strane regulatora. Nadalje, pojačana svijest o potrebnoj sigurnosti pomoći će u obrani protiv napada različitih vrsta.¹³¹

Uspostava usklađivanja predstavlja ključan korak u stabilizaciji kriptovaluta i njihovog tržišta, u čemu glavnu riječ imaju AML (Anti-Money Laundering) i KYC (Know Your Customer); naime, radi se o regulatornim mjerama koje su dizajnirane s ciljem sprječavanja ilegalnih radnji, prvenstveno misleći na pranje novca, ali i financiranje terorizma, prijevaru itd. One su ključ za osiguranje transparentnosti i sigurnosti u kriptovalutnoj industriji.¹³²

Posljednjih godina svjedočimo porastu primjene sankcija za bilo koga tko ne poštuje „pravila igre“ u kryptoindustriji, odnosno stavljeni su pod jači regulatorni nadzor i pritisak. Primjerice, implementacijom strategije putem *geofencinga*, kripto mjenjačnicama se omogućava provjeravanje identiteta, a dodatnom implementacijom umjetne inteligencije značajno se već u početku odvraća kriminalce od ikakvih pokušaja prijevarnog ponašanja. Nadalje, primjena Know Your Customer mjera u početku je izazivala burne i negativne reakcije jer su odmak od principa na kojima počivaju kriptovalute, međutim danas su one neizostavan alat za platforme kriptovaluta za sprječavanje pranja novca.¹³³ Naime, radi se o koraku koji se poduzima kako bi se potvrdio identitet osoba koje sudjeluje u transakcijama. KYC metoda ima sličnosti s tradicionalnim pristupom kojeg njeguju banke, odnosno temeljem osobne interakcije se fizički provjerava i provodi autentifikacija identiteta osobe na licu mjesta; međutim, s obzirom da kriptovalute funkcioniraju isključivo *online*, KYC postupak mora se provesti digitalnim putem pa se stoga koriste mnogi napredni alati za provjeru, poput provjere dokumenata potpomognuta

¹³¹ The Industrialization of Cybercrime, dostupno na:

<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/06/global-cybercrime-industry-and-financial-sector-gaidosch>

¹³² The Critical Role of KYC nad AML Compliance in Cryptocurrency, dostupno na:

<https://www.datazoo.com/the-critical-role-of-kyc-and-aml-compliance-in-cryptocurrency>

¹³³ The Critical Role of KYC nad AML Compliance in Cryptocurrency, dostupno na:

<https://www.datazoo.com/the-critical-role-of-kyc-and-aml-compliance-in-cryptocurrency>

umjetnom inteligencijom, biometrijsko prepoznavanje lica, provjera putem video poziva itd.¹³⁴ Još jedna ključna razlika kriptovaluta u odnosu na tradicionalne transakcije leži u činjenici kako je kriptovalute iznimno teško pratiti, za razliku od banaka koje u svakom trenutku mogu blokirati račun, odnosno stopirati transakcije čim se pojavi bilo kakva sumnja. Iz tog razloga kriptoplatforme koriste složene alate za analizu *blockchaina* putem kojih se prati porijeklo i kretanje novčanih sredstava.

Svakako se ne smije izostaviti i regulatorni okvir koji daje oslonac kriptoplatformama za provođenje takvih mjera. Prije stupanja na snagu Uredbe za uređenje tržišta kryptoimovina, o kojoj će riječi biti kasnije, glavni pravni instrument za sprječavanje korištenja financijskog sustava Europske unije za svrhe pranja novca i financiranja terorizma bila je **Direktiva o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca ili financiranja terorizma**, kolokvijalnog naziva **Peta direktiva EU o sprječavanju pranja novca** (dalje u tekstu: 5AMLD). 5AMLD zahtijeva od pružatelja kripto usluga da se pridržava svih propisa kojima se nastoji spriječiti pranje novca ili financiranje terorizma te su dužni provoditi dubinsku analizu klijenata te implementirati odgovarajuće *risk-based AML* programe. Važnu ulogu ima i **Opća uredba o zaštiti podataka (GDPR)**, koja se u ovom kontekstu primjenjuje zbog obveze koja se nameće kripto platformama na implementaciju primjerenih mjera kojima se štite osobni podaci pojedinaca na području Europske unije. Nadalje, **Payment Services Directive 2** (dalje u tekstu: PSD2) regulira platne usluge na području Europske unije, a njome se postavljaju zahtjevi za snažnom autentifikacijom korisnika, što dakako vrijedi i za kripto platforme koje pružaju platne usluge.¹³⁵

¹³⁴ The Critical Role of KYC nad AML Compliance in Cryptocurrency, dostupno na:

<https://www.datazoo.com/the-critical-role-of-kyc-and-aml-compliance-in-cryptocurrency>

¹³⁵ Buying crypto without a KYC check? Here's why it's risky for users and platform operators, dostupno na:

<https://www.idnow.io/blog/buying-crypto-without-kyc-immense-risk/>

9. SUDSKA PRAKSA

Dakako, najpoznatiji i medijski najeksponiraniji sudski predmet koji je imao veze s pranjem novca i kriptovalutama bio je *Silk Road Case*, o kojem je već bilo riječi u ovom radu. Drugi slučaj koji je zaokupio medijski prostor zbog svoje važnosti bio je *Securities and Exchange Commission vs. Trendon T. Shavers and Bitcoin Savings and Trust*.

Securities and Exchange Commission vs. Trendon T. Shavers and Bitcoin Savings and Trust

Trendon T. Shavers stvorio je *Bitcoin Savings and Trust* (dalje u tekstu: BTCST) kojeg je koristio za provođenje tzv. *Ponzi sheme*. *Ponzi shema* predstavlja skup radnji koje se sastoje od lažnih ulaganja; „operator, pojedinac ili organizacija, plaća svojim ulagačima iz novog kapitala uplaćenog operatorima od novih investitora, a ne iz dobiti ostvarene od strane operatora.“¹³⁶ U početku poslovanje u pravilu jest u skladu s zakonskim pravilima, međutim u trenutku kada se ostvari cilj, a to je ostvarivanje znatne imovinske koristi, takvo poslovanje dalje „postoji pod prijevornim uvjetima.“¹³⁷ Specifičnost ovog slučaja jest da je po prvi puta učinjena šteta od kaznenog djela izražena u *bitcoinu*. Shavers je, naime, tražio da sva ulaganja i sve isplate budu obavljene u *bitcoinu*. Ono što je Shaversovu poslovnu ideju činilo toliko privlačnom jest njegovo obećanje o prinosima i to u iznosu od 7% tjedno, a Shavers je svakom investitoru ponudio jedinstvenu *bitcoin* adresu putem koje su mogli uložiti sredstva na račun BTCST-a. Naravno, Shavers je cijelo vrijeme imao pristup svim *bitcoin* adresama te je na taj način s kapitalom investitora radio što je god želio. Način na koji su ulagači trebali ostvariti dobit na temelju svog uloga, što im je Shavers prvobitno i obećao te ih na taj način naveo na ulaganje, jest tako da Shavers mijenja *bitcoine* za dolare, odnosno prodajom *bitcoina*, ali

¹³⁶ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

¹³⁷ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

Shavers je vješto i prijevarno prikazivao zamjenu *bitcoinova* za dolare, odnosno prodavao ih je „osobama koje ne žele otkriti svoj identitet“. Međutim, način na koji je njegova shema funkcionirala temeljio se na isplati novca starim investitorima od novca koje su uložili novi investitori. Naravno, dio *bitcoinova* s kojima je Shavers raspolagao koristio je i u osobne svrhe. Na kraju su investitori prevareni za više od 700 000 *bitcoina*, odnosno pretrpjeli su štetu od više od 149 milijuna američkih dolara. Sud je u presudi utvrdio kako je Shavers stvorio *Ponzi* shemu kako bi došao do imovinske koristi koja mu ne pripada. Shavers je naknadno osuđen na 18 mjeseci zatvorske kazne te 3 godine nadziranog puštanja na slobodu, a osim zatvorske kazne, osuđen je i na isplatu novčanog iznosa kroz oduzimanje imovinske koristi u iznosu od 1 226 660 dolara te na restituciju u iznosu od 1 228 660 dolara. 2014. godine, u zasebnom građanskom postupku, Shavers je isto tako osuđen i na isplatu novčanog iznosa od 40 milijuna dolara zbog stjecanja novčanih sredstava ilegalnim putem na posebno neetičan način.¹³⁸

10. ZAKLJUČAK

U ovom radu nastojao sam pružiti uvid prije svega u samo kazneno djelo pranja novca, polazeći od analize rođenja zlonamjerne ideje da se ilegalna sredstva uključe u zakonite novčane tokove do razvoja novih metoda, a na koje današnji državni i međunarodni okviri još uvijek nemaju konkretne odgovore, pa nadalje u domaće i strane izvore prava kojima je ono regulirano, tijela koja neposredno i posredno sudjeluju te bilateralno i multilateralno pomažu u borbi protiv pranja novca te naposljetku, uvod u kriptovalute, načine i specifikume korištenja istih za pranje novca, na koji je način njihova primjena ograničena zakonodavnim okvirima u Republici Hrvatskoj te u Europskoj uniji te sažetak dvaju važnih slučajeva u recentnoj sudskoj praksi koji su imali ogroman značaj za oblikovanje puta u kojem će se daljnji postupci u vezi s

¹³⁸ Moslavac B., (2016), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca, Hrvatska pravna revija, str. 68-76

kriptovalutama voditi. Nesporna je činjenica kako su nastankom kriptovaluta svjetska ekonomija i gospodarsko tržište dobili novu dimenziju, međutim, kriminalci su vrlo brzo pronašli model „poslovanja“ kriptovalutama te kao rezultat toga, danas najpoznatija kriptovaluta, *bitcoin*, danas se u javnom prostoru povezuje prije svega s kibernetičkim kriminalom te se smatra jedinstvenom valutom za kibernetičke kriminalce na prostoru Europske unije. Konkretno, pranje novca pomoću *bitcoina* pokazalo se kao praktično zamisliv i isplativ koncept s vrlo visokom stopom vjerojatnosti integracije u budućim ilegalnim pothvatima. Uspješnost detekcije i suzbijanja pranja novca pomoću kriptovaluta izvršne vlasti, prema mišljenju autora, leži u jedinstvenom priznanju kriptovaluta imovinom bilo fizičkih, bilo pravnih osoba, odnosno, drugim riječima, da se kriptovalutama prizna status novca. S jedne strane, one postoje kao sredstvo plaćanja, a s druge, izvan su dohvata zakonodavne vlasti, imajući na umu njihovu glavnu karakteristiku – decentraliziranost. *Silk Road Case* pokrenuo je važnu borbu između izvršnih vlasti država svijeta i *cyber* kriminalaca oko kriptovaluta te, između ostalog, dao ozbiljan doprinos u oblikovanju daljnje sudske prakse. Osobit se fokus treba staviti na aktivnosti i intervencije pravosudnih i izvršnih organa, a koji igraju ključnu ulogu u kaznenom progonu za kaznena djela opisana u ovom radu. Trenutna percepcija *bitcoina* kao kriptovalute za kriminalce treba predstavljati polazišnu točku za regulaciju *bitcoina*, međutim, ne treba sumnjati u činjenicu kako će kriminalci i dalje pronalaziti načine povoljne za njih. Stupanj u kojem će regulatorni okvir i pravosuđe imati utjecaj, neovisno je li on pozitivan ili negativan, na status kojeg *bitcoin* trenutno uživa u kriminalnom miljeu, preostaje za vidjeti.

11. LITERATURA

Knjige:

1. Carlisle D., „The Crypto Launderers – Crime and Cryptocurrencies from the Dark Web to DeFi and Beyond“, Wiley (2023.)
2. Derenčinović D., Cvitanović L. , Dragičević Prtenjača M., Maršavelski A., Munivrana Vajda M., Roksandić Vidlička S., „Kazneno pravo - posebni dio“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2017.)

Stručni članci:

1. Cindori, S., (2007.) Sustav sprječavanja pranja novca. Financijska teorija i praksa 31 (1) str. 55-72
2. Glavić, I. (2021.) Kazneni progon u predmetima pranja novca: pravni okvir i sudska praksa. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 507-529
3. Moslavac B., (2016.), Bitcoin - nove perspektive kaznenog djela pranja novca. Hrvatska pravna revija, str. 68-76
4. Petrović, T. (2021.) Inicijativa međunarodnih organizacija u prevenciji pranja novca i financiranja terorizma. Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja 55 (107)
5. Roksandić, S., Ivanušić, K., Mamić, K., (2022.) Privremeno zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta kao koristi stečene kaznenim djelom – odabrana pitanja. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 30 (1) str. 17-52
6. Roksandić, S. (2021.) Šesta novela Kaznenog zakona – uvođenje virtualnih valuta i „osvetničke pornografije“ te dodatna zaštita odnosa povjerenja i ranjivih osoba. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 28 (2) str. 437-472

7. Van Wegberg, R., Oerlemans, J-J., van Deventer, O. (2018.) Bitcoin money laundering: mixed results? An explorative study on money laundering of cybercrime proceeds using bitcoin. *Journal of Financial Crime* 25 (2) str. 419-435
8. Zebec, S. (2018.) Pravna regulacija bitcoina i ostalih virtualnih valuta u nekim europskim zemljama i hrvatskom zakonodavstvu. *Zbornik radova Međimurskog Veleučilišta u Čakovcu*, 9 (1) str. 87-91

Internet izvori:

1. Akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/akcijski-plan-za-smanjenje-identificiranih-rizika-od-pranja-novca-i-financiranja-terorizma-u-republici-hrvatskoj/2715> uvid: 11. travnja 2024.
2. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures – Croatia – Fifth Round Mutual Evaluation Report, December 2021, dostupno na: <https://rm.coe.int/moneyval-2021-24-mer-hr-en/1680a56562> uvid: 10. travnja 2024.
3. Buying crypto without a KYC check? Here's why it's risky for users and platform operators, dostupno na: <https://www.idnow.io/blog/buying-crypto-without-kyc-immense-risk/> uvid: 4. svibnja 2024.
4. EU passes landmark crypto regulation, MiCA, in lock step after cementing decried, dreaded virtual value AML 'travel rule', dostupno na: <https://www.acfcs.org/eu-passes-landmark-crypto-regulation#:~:text=%E2%80%9CThe%20EU%20travel%20rule%20will,crypto%20assets%20in%20the%20world> uvid: 28. travnja 2024.

5. Eurojust Report on Money Laundering, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/eurojust-report-money-laundering-2022.pdf> uvid: 17. travnja 2024.
6. Godišnje izvješće o radu Ureda za 2022. godinu, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo/Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202022.%20godinu.pdf> uvid: 15. travnja 2024.
7. Hrvatska prednjači u regulaciji tržišta kriptoinovine, priprema se teritorij za MiCA-u, dostupno na: <https://lidermedia.hr/kripto/hrvatska-prednjaci-u-regulaciji-trzista-kriptoinovine-priprema-se-teritorij-za-mica-u-155900>, uvid: 20. travnja 2024.
8. Međunarodne institucije i grupe koje se bave problemom pranja novca i financiranja terorizma, dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/sprecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma/-/asset_publisher/62b7db3014/content/meunarodne-institucije-i-grupe-koje-se-bave-problemom-pranja-novca-i-financiranja-terorizma uvid: 3. travnja 2024.
9. Money laundering through cryptocurrencies, dostupno na: <https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryproceeds/money-laundering.html> uvid: 16. travnja 2024.
10. Što su virtualne valute?, dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/sto-su-virtualne-valute-> uvid: 15. travnja 2024.
11. The 2023 Crypto Crime Report, dostupno na: https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/Crypto_Crime_Report_2023.pdf uvid: 18. travnja 2024.
12. The Critical Role of KYC nad AML Compliance in Cryptocurrency, dostupno na: <https://www.datazoo.com/the-critical-role-of-kyc-and-aml-compliance-in-cryptocurrency> uvid: 1. svibnja 2024.

13. The History of Money Laundering: Know The Important Origin Of Money Laundering, dostupno na: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/> uvid: 25. svibnja 2024.
14. The Industrialization of Cybercrime, dostupno na: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/06/global-cybercrime-industry-and-financial-sector-gaidosch> uvid: 19. svibnja 2024.
15. Ured za sprječavanje pranja novca, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143> uvid: 12. travnja 2024.
16. Uredba o tržištima kriptovaluta (MiCA), dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/uredba-o-trzistima-kriptoimovine-mica> uvid: 25. travnja 2024.
17. What is the Silk Road marketplace?, dostupno na: <https://www.bitstamp.net/learn/crypto-101/what-is-the-silk-road-marketplace/> uvid: 20. travnja 2024.

Pravni propisi:

1. Akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj
2. Direktiva (EU) 2019/713 Europskog Parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o borbi protiv prijevara i krivotvorenja u vezi s bezgotovinskim sredstvima plaćanja i zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/413/PUP
3. Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24)
4. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije
5. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta

6. Uredba (EU) 2023/1114 Europskog parlamenta i Vijeća od 31. svibnja 2023. o tržištima kriptovaluta i izmjeni uredbi (EU) br. 1093/2010 i (EU) br. 1095/2010 te direktiva 2013/36/EU i (EU) 2019/1937
7. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/18, 39/19, 151/22)